

EGE MEDENİYETİ

ve

TRUVA

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Büyük Atatürk Çanakkale’de

100.Yıl

1912-2012

Ağustos 2012

Büyük **Atatürk**’ün Çanakkale’ye gelişinin 100.yılı nedeniyle, aziz hatırasına saygı amacıyla düzenlenmiştir.

- **Ege Medeniyetinin Kökenine Genel Bir Bakış (1 Temmuz 1932)**
- **Türk Tarihinin Anahatları, Ege Havzası, 1930**
- **Samih Rifat ile Truva Savaşı Hakkında Sohbet (5 Eylül 1931)**
- **Atatürk ve Truva: Atatürk Çanakkale'de 100.Yıl**
- **Atatürk ve Zeytin**
- **Atatürk ve Çanakkale**

EGE MEDENİYETİNİN KÖKENİNE GENEL BİR BAKIŞ* (1 TEMMUZ 1932)

Hanımefendiler, Beyefendiler,

Bugün huzurunuzda bir konuşma yapacağım. Konuşmam hepinizin incelemenizden geçmiş bulunan **Ege Medeniyetine** genel bir bakıştan ibaret olacaktır.

Bu münasebetle medeniyetlerin incelenmesinde dikkate değer olduğunu zannettiğim bazı noktalar üzerinde duracağım.

Ege Medeniyetinin insanlık tarihinin genel gelişme ve seyrinde en mühim ve zengin kültür merhalelerinden biri olduğunu ve bu medeniyetin İyon medeniyetinin anası olduğunu bilirsiniz.

Klasik Grek medeniyetinin ise İyon medeniyetinin Anadolu sahilinden batıya doğru yayıldıktan sonra Atina'da merkezleşmiş gibi görünen ve Attique medeniyeti dahi denilen medeniyet olduğu malumdur.

Bu büyük hakikatten bahsederken malumdur diyorum.

* *Birinci Türk Tarih Kongresi! Konferanslar, Müzakere Zabıtları. TC Maarif Vekâleti, 1932, s. 199214. Birinci Türk Tarih Kongresi'nde 4 Temmuz 1932 günü Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Üyelerinden Hasan Cemil (Çambel) Bey tarafından okunan bu konferans bildirisi Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından yazdırılmışım Hasan Cemil Çambel bu konuda şunları aktarmaktadır.*

"Bir tarih kongresinde ben de 'Ege Medeniyeti' hakkında bir konferans verecektim. Kongrenin hazırlık günlerinde, geceleri arkadaşların yazılan birer birer sofrada okunurdu. Sıra gelince ben de okudum. Toplamı sabahın dördüne kadar sürdü. Dağılırken, Atatürk bana 'Sen kal' dedi. Herkes gittikten sonra 'Gel, şu küçük masaya geçelim, önce birer kahve, sigara içelim. Sen kâğıtlarını bana ver. İyi materyal toplamışsın, fakat dağıtmışsın' dedi. 'Ege Medeniyeti'ni iyi biliyordu. Yeni arkeoloji, filoloji, antropoloji keşiflerini, vesikalannm, Baü bilginlerinin ciltlerle son eserlerini incelemişti. 'Ege Medeniyeti' onun için bir dava, medeniyetin ilk kökeni davası, bir Türklük davası olmuştu. 'Bugün artık Yunan mucizesi diye bir hakikat kalmamıştır...' 'Yunanlılar medeniyetin ilk kuruculan olmak şerefini asırlarca hak etmeksizin taşıdılar...' 'Medeniyetin ilk beşiği Orta Asya'dır. Sonra Ortadoğu, sonra Girit ve en sonra Yunanistan.' Bu sözler son keşiflere ve vesikalara dayanan yeni çağdaş Batı bilginlerinin en yeni ilmi hükümleri değil miydi?..

O, benim müsvedde tomanını kaşınıyor, durup düşünüyor, hafızasını canlandırıyor, kafasını işletiyordu. 'Şimdi sen yaz' dedi. Dört saat durmadan o söyledi, ben yazdım. Ortalık ağarırken, benim konferans yeni şeklinde meydana çıktı. Bana okuttu ve kendisi dinledi. 'Şimdi oldu' dedi, 'artık gidelim'. Bu benim değil, onun eseriydi.

Ertesi akşam sofrası kalabalıktı. Bir aralık bana 'Sen konferansını hazırladın mı?' diye sordu ve misafirlere dönerek, 'Arzu buyurursanız dinleyelim' dedi. Ben kalktım ve Atatürk'ün eserini kendimin olarak okudum."

Bkz. Hasan Cemil Çambel, Makaleler Hâtıralar, Türk Tarih Kurumu Yayınlan, Ankara, 1964, s.7778. Atatürk'ün Nöbet Defteri'nde 1 Temmuz 1932 günü "Reisicumhur Hazretleri'nin hiç yatmaksızın saat 13.30'a kadar Hasan Cemil Beyefendi ile çalıştıkları" kaydı yer almaktadır. (Bkz. age. Toplayan: Özel Şahingiray, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlan, Ankara, 1955, s.72.) Buna göre söz konusu konferans bildirisi bu tarihte yazdırılmış olmalıdır. (Y.N.) •

Fakat arkti Bu malumun ilim ve ihtisas âlemi sınırlarını pek de aşamadığını ve bütün dünyanın bu hakikati henüz tamamen anlamamış bulunduğunu söylersem mübalağa etmiş olmam.

Bunu anlamanın güç olduğunu itiraf etmek de uygun olur. Çünkü, 20 asırdan beri sürekli bir ısrar ve inatla ve en usta ve büyüleyici sanatlarla ruhlara yapılan telkinlerin kafalara yerleştirdiği hükümler, bir klasik Grek medeniyetinin mucize nevinden, kendi kendine tecelli ettiğini ve bugünkü medeniyeti bağımsız olarak onun doğurduğunu dünyaya kabul ettirmiştir. Bu inanıştan bir hamlede sıyrılmak elbette güçtür! Fakat bugünün tarihi hakikati şudur ki:

Klasik Grek medeniyeti bağımsız bir medeniyet değildir. Onun aslı **Ege Medeniyetinin** doğurduğu İyon medeniyetidir.

Ege Medeniyeti dediğim zaman onun Girit'te gelişen ve nurlarını adalara ve sahillere yayan Minos medeniyetini ve Peloponez'den Minos medeniyetine el uzatan Miken medeniyetini ve nihayet bu iki medeniyetin kavuşmasıyla yükselen bir medeniyeti kastediyorum.

İyon medeniyeti dediğim zaman da maksadımın **Ege Medeniyeti** vârislerinin Batı Anadolu'da Eti medeniyeti temasında yeniden yükselmiş olan medeniyet olduğunu anlamış bulunduğunuza şüphe yoktur.

Konuşmamın esas noktaları, bu eski medeniyetlerin, bütün büyüklüklerine ve şaşaalarına rağmen, tohumlarının asıl medeniyet ocağından getirilmiş ve buralarda yeşertilmiş olduğunu izaha çalışmaktır.

Yoksa, klasik Grek medeniyetini kıymetten düşürmek ve onun kurucularına olan hürmeti küçültmek asla hatıra gelemez.

Hele ki o kurucular bizim öz atalarımızdan başkaları değildir.

O atalara mensubiyetlerini ifade ve bununla iftihar edenlerin dahi bizim yakın akrabalarımız olduğunda şüphe yoktur.

Yeter ki ilk müşterek ana ocağını ve oradan cihanın her tarafına olduğu gibi, **Ege** havzasına da ilk medeniyet tohumları getiren ilk müşterek ataları şuurla tanıyalım.

Knossos Sarayında Minos medeniyetini en yüksek doruğuna çıkaran Eti çocukları Eğelerin, Miken medeniyeti temellerini kuran Akaların ve nihayet bu Eğelerle Akaların bir kardeş baskını üzerine, yani Batı yazarlarının Dorien dedikleri Torların istilası neticesinde. Batı Anadolu'da yerleşen İyonların yahut İyelerin hep bir asıldan olduklarını kaydetmeye hacet görmüyorum.

Torlarla beraber geldiklerini kuvvetli ihtimalle kabul edebileceğimiz Greklerin yani Krak kabilesinin de bu camia çocukları aslından olduğunu beyan etmek isterim.

Ben, burada ifade ettiğim Ege, Aka, İye, Krak ve Elen olarak kullanılan El isimlerinin ancak hangi dilin lügatinde bulunabileceğini ve bu bulunuşun asla bir tesadüf olmadığım izah edecek değilim.

Bu isimleri taşıyan kabilelerin anayurttan son menzillerine gelinceye kadar takip ettikleri yolları, geçirdikleri uzun zamanları ve bu zamanlarda nerelerde neler yaptıklarını da uzun boylu incelemeye girişmeyeceğim.

Fakat derhal ilave etmeliyim ki, ne edebiyatta klasik tabiriyle ifade edilen Grek medeniyetini, ne de bundan önce şulelenen ve asıl sönmez ve söndürülemez kıymette ana medeniyetin daima yükselmesinde ve yayılmasında etkili ve mühim gelişme etkeni olan **Ege** tarih ve medeniyetini kendi sınırlı sahalarında incelemek, bizi, yalnız bizi değil, her hakikat arayıcısını doğru hedefe götürmeye kâfi gelemez. Çünkü tarihi hadiseler sıkı bağlarla birbirine bağlıdır. Onun için tarihi değişim hadiselerini insanlığın genel tarihi kökeninden bugüne kadar aynı bir levha halinde ve yukarıdan bir bakışla incelemek icap eder.

Ancak bu sayede büyük fikir ve medeniyet cereyanlarının ana hatları üzerinde yürümek mümkün olabilir.

Mesela **Ege Medeniyeti**, Küçük Asya'da yerleşen ve gelişen Eti medeniyeti, Tuna yalılarında Akalarımızla akıp gelen İskit medeniyeti, Mezopotamya'da büyük mihrakını kuran Sümer medeniyeti ve Delta'da başlayarak Nil'in çağlayanlarına yükseldikten sonra oradan çağlayanlar gibi Akdeniz sahillerini aşan, **Ege** havzasına da dalgalarını temas ettiren Mısır medeniyeti, bütün bu medeniyetlerin hepsi, bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır.

Zincirin iki ucu ise halkalarının dövuüdüğü Altay'ın demir ocaklarındadır. (Alkışlar.)

Şu halde bu medeniyetler o ocaktan gelen feyz ateşini birbirine nakletmiş ve her biri diğeri üzerinde etkili olmuş bir bütün halinde incelenmelidir.

Bu noktada bir an durmak ve arkadaşlarıma kalbimde kabaran bir gurur ve iftihar duygusunu söylemek isterim.

Hanımlar, Beyefendiler!

Bu saydığım eski medeniyetlerdir ki, bugünkü medeniyetin güneşleri olmuşlardır. Biz bu güneşleri tutuşturan adamların çocuklarıyız. (Alkışlar.) Onun için, biz **Ege Medeniyetini** sınırlı bir coğrafya ve sistem çerçevesi içinde inceleyemeyiz.

Bundan sonra arkadaşlarım, bir noktayı tekrar açık ifade etmeliyim ki, konuşmamdaki gayenin yanlış anlaşılmasına yer kalmam.

Kullanılması zaruri olan tabirler arasında mesela "klasik Grek medeniyeti, bağımsız bir medeniyet değildir, Grek dehası yahut Grek mucizesi bir efsanedir" dediğim zaman, tamamen bu tabirleri tarihi ve reel bir hakikatin ifadesi için kullanacağım.

Yoksa, Grek kabilesinin Yunanlılar dediğimiz İyonların yahut İyelerin atalarımız **Türkler** olduğunu bundan evvelki sözlerim arasında açık olarak işaret etmiştim.

Şunu da ilave etmeliyim ki, efsane olan, yanlış ve haksız olarak, büyük dehayı ve hayret verici mucizeyi, asıl dehalar ve mucizeler kaynağı büyük **Türk** ailesinin yalnız küçük bir uzvunda görmek ve onunla sınıtı tanımak ve tanıtmaktadır.

Gerçi asıl kaynağa bakmak, bakabilmek her gözün kân değildir. Bunda takat ve kudret ancak hakikat güneşine bakmaya alışkın gözlerde bulunabilir.

Hanımlar, Beyefendiler,

Bugün **Ege** havzasına izafetle ve coğrafi bir unvanla **Ege Medeniyeti** denilen ve **Homer** devrini Doğu ve **Asiya** medeniyetlerine bağlayan büyük kültür halkası, bundan yarım asır evveline kadar topraklar altında gömülü yatıyordu. Yunanistan'la **Asiya** arasında aşılmaz bir uçurum vehmolunurdu; çünkü **Asiya**, içinde yürünemeyen karanlık bir diyar gibi gösteriliyordu.

Alman düşünürlerinden Herder'in Beşeriyet Tarihinin Felsefesine Dair Fikirler adlı şaheserinde şöyle bir levha çizilmiştir:

"Bir memleketi arzularına göre öğrenip tanıyamadan terk etmeye mecbur kalan bir yolcunun duyduğu teessüfle ben de **Asiya**'yı terk ediyorum. Bu diyara dair bildiklerimiz ne kadar azdır ve en çoğu ne kadar geç zamanların mahsulüdür ve ne kadar itimat edilmeyecek ellerden çıkmıştır! Doğu **Asiya** bize ancak daha yakınlarda dini ve siyasi fırkalar aracılığıyla malum oldu. Avrupa'nın ulema fırkaları aracılığıyla da karmakarışık bir hale sokuldu ki, onun büyük enginlerine hâlâ bir masal diyarına bakar gibi bakıyoruz. **Önasiya**'da ve ona komşu olan Mısır'da daha eskice zamanlara ait her şey bize bir harabe gibi, yahut izi kaybolmuş bir rüya gibi görünüyor. Havadis kabilinden her ne malumumuz oldu ise bunları dar ve yüzeysel olarak Greklerin ağzından biliyoruz. Onlar bu devletlerin eski eserleri için kısmen çok genç, kısmen de çok yabancı bir düşünce tarzına sahiptirler ve yalnız kendilerine ait olanı kavradılar. Babil, Fenike ve Kanaca evrakı artık yoktur. Mısır medeniyeti, hemen de Yunanlılar daha ayaklarını bu topraklara basmadan evvel solmuştu (ME 610665). Her şey kurudu ve birkaç soluk yaprağın üzerinde büzüldü kaldı. Bu tek tük solgun yaprakta yalnız efsanelerden çıkmış efsaneler var, tarih kinnulan, ilk dünyanın bir rüyası."

Arkadaşlarım! Klasik Yunan devriyle bundan önce gelen daha eski ve en eski tarih devirleri arasındaki zincirleme bağların unutulduğunu gösteren bu levhayı, Herder bundan bir buçuk asır evvel çizmiştir.

İnsanlık tarihi, böyle daha dün denecek yakın bir zamana gelinceye kadar, yansı karanlık bir âlem manzarası gösteriyor, **Asiya**, anahtan bulunamayan kapılann arkasında bir muamma gibi duruyordu.

İnsanlık tarihi sanki **Asiya**'da bitmiş, Yunanistan'da yeniden başlamıştı. Burada doruğuna çıkmış bir sanat ve bütün bir kültür sistemi vardı. Bu, kendi kendini yaratan, kökenini kendinden alan ve ilk olarak kendinden başlayan bağımsız bir âlem miydi? Bu da bir ilk dünya mıydı? Bunun kuruculan ve temsilcileri buraya nerelerden geldiler? Tabiat ilk olarak, onlan burada mı yarattı?..

Hayır!.. Bütün bu sorulara tarih felsefesi, varoluş ve gelişme kanunu ve bütün insanlık tarihinin genel zincirleme seyri olumsuz cevaplar verir.

Fakat arkadaşlar, bu kâfi değildir, hakikatin aydınlanması için cevapların olumlu olması lazımdır. Bu ise ancak tarihin olumlu deliller göstermesiyle mümkün olabilirdi. Halbuki ortada bu deliller ya hiç kalmamıştı veya pek az kalmıştı. En çoğu zamanların suikastına uğramıştı.

Arkadaşlar, insanların tarih anlayıştan da henüz geri idi.

Gerçi Yunanlılar V. asırdan itibaren tarih yazmaya başlamışlardır.

Herodot ve Thukidides bu sanatta örnek olmuşlardı. Fakat onlann ufukları zaman ve mekân itibariyle sınırlıydı. Lisanlara ve arkeolojiye vukufsuzluklan eski tarihe nüfuz etmelerine mâni olmuştu. Kendi efsane tarihlerine çok itimat ettikleri için, tesadüfen mezarlardan çıkardıkları eski tarih kalıntılannndan istifade edemediler.

İlimlerin dayandığı dinamik esas ve insanlığın dayanışma ve ilerlemesi kavramını da kavrayamadılar. Bunun için her şeyin kendilerinden başladığı zannına kapıldılar.

Gerçi kendilerinden evvel gelen milletlerin ruhen yükselmiş ve büyük bir kültür mertebesine çıkmış olduklarını inkâr etmiyorlardı. Fakat bu itirafları içinde yanlış bir görüşleri vardı.

Onların görüşüne göre, milletlerde kültür birinden diğerine intikal suretiyle seyretmez, bilakis biri diğerinin yanında kendi başına bir seyir takip eder. Bir kültür diğerinin üzerine binasını kurmaz, bilakis her bir kültür, diğerleri gibi aynı gelişmeyi başlı başına kendi yapar.

Bu teori ve görüş Eflatun'undur.

Aristo dahi, esas itibarıyla aynı teoriyi kabul ediyordu:

"Bizim ilahlara ve başka her şeye dair tasavvurlarımız şimdiki insan neslinin ilk icadı değil, bilakis bu tasavvurlar sayısız kereler, evvel zaman insanların ruhanından yol alıp bize gelmiştir..." Her şey sonsuz zaman içinde birçok kereler, evet sayısız kereler icat olunmuştur. "Her sanat ve felsefe, mümkün oldukça bir kereden fazla keşfolunmuş, gelişmiş ve sonra tekrar kaybolmuştur" tarzında ifade ettiği fikirlerle Eflatun'dan ancak görünüşte ayrılmış oluyor.

Hakikatte tarihçi filozof Dilthey'in dediği gibi, Grekler şu tasavvur içinde yaşıyorlardı ki, bütün varlıklar bir devridaimdir, kainat ebedi bir düzen içinde tekrar dönen devirlerden ibarettir, bitkiler ve hayvanlar, insanlar ve milletler büyürler, çiçeklenirler, sona ererler.

Görülüyor ki, Greklerin tarihi kavrayışları siyasi hayatın şekillerini meydana getiren kuvvetlerin tahlilinden mahrum bulunuyordu.

Onlar, milletlerin karşılıklı olarak birbirleri üzerinde yaptıkları tesirden doğan ilerleme kavramına nüfuz edememişlerdi.

Halbuki insanlık tarihi bütün bir cereyandır. Bütün gelişme mazi kademelerinden, merhalelerinden geçerek bugünkü seviyesine yükselmiştir.

Klasik Yunan dünyası bunu anlayamamıştı.

Arkadaşlar, Grek âlimlerinin medeniyet ve insanlık tarihini anlayışta yanlış görüşlere saptıklarını söylemekle kalırsak, insanlığa hakikati yanlış yahut eksik anlatmak mesuliyetini yalnız onlara yükletmiş oluruz ki, bu da insafsızlık olur.

Bunun için, müsaade buyurursanız bu hususta görüşümü aydınlatmaya yarayacak bazı izahlarda bulunayım. Bu izahlanma, Yunan tarihçilerinden sonra dahi tarih anlayışında yanlışlığın devam etmesine sebep olan etkenler bir dereceye kadar meydana çıkarılmış olur zannedirim.

Bu etkenlerin başında mukaddes kitaplar tarihinin kutsi tanınması gelir. İşte bu anlayış Avrupa'da tarihi düşünmeyi çok geriye atmıştır. Çünkü Avrupa'da Yunan tarihçilerinden sonra, XVII. asrın içine kadar, mektep tarih kitabı olarak Sulpicius Severus isminde bir keşişin yazdığı kronik kullanılmıştır.

Augustin'in "Allah devletine" dair tarih felsefesi de ilmi olarak tarihin anlaşılmasını bin yıldan fazla imkânsız kılmıştı. Bu uzun asırlarda Avrupa'ca insan ruhunun tasavvur ettiği dünya levhası ilahiyata dayalıydı. Ve insanca düşünme dogmalara esirdi.

Bu esaret asırlarca devam etti. Bütün bu uzun asırlar içinde tarih hakkında hüküm süren anlayış yanlış yolundan çevrilemedi.

Muhterem arkadaşlar.

Ben burada tarih anlayışının Avrupa'daki gelişmesine temas ediyorum. İslam âleminde bunun aldığı seyirden arkadaşımız Şemsettin Beyefendi size bahsedeceklerdir. Bu küçük nottan sonra tekrar sadede geleyim.

Demiştik ki, tarih hakkında hüküm süren anlayış, asırlar ve asırlarca yanlış yolundan çevrilememişti.

İlk önce XVII. asır, Kepler, Galile, Descartes ve Leibniz gibi âlimlerin tesiriyle ilmi düşünmenin otonomisini fethedebildi.

Bundan sonradır ki, XVIII. asır, tarihin "aydınlanma hareketi" diye kaydettiği büyük bir fikir cereyanına yol verdi; ilimlerden yeni bir dünya anlayışı kazanıldı.

Filozof Dilthey bunu şöyle tarif eden

"Bu anlayış tabiat ilimleri ile tarih arasında ilmi bir bağın varlığını mümkün kılıyordu. Kainatın varoluşu, arzın vücut buluşu, bunun üzerinde bütün hayvan türleri arasında insanın teşekkül edişi faraziyeleri ve tarihin cereyanı gelişme fikriyle birbirine bağlandı. Bu görüş dünya tarihine, bütününi içinden bağlayan bir irtibat kazandırdı." Bu büyük bir şuurdu ve bu şuur bazı düşünürlerde bütün dünya tarihine ait fikirleri sonsuz genişliğinde harekete getirdi. Bunların başında Herder geliyordu.

Herder tekevvünü1 usul ile yani genetik metotla düşündü. Dünya tarihini ve insanlık tarihini tam bir bütün olarak değerlendirdi. Tarih felsefesine evrim (evolutionnisme) sistemini soktu; bu görüşüyle XIX. asın tarih yazma sanatında tesirli oldu. O der ki, tarihe vurulacak kıymet ölçüleri dışarıdan bizim görüşlerimizden gelmemelidir. Büyük irtibatlar ve makbul fikirler bütün malzemeden ve teferruatın şaşırtıcı bolluğundan "intuition"² kuvvetiyle kazanılmalıdır.

Fakat arkadaşlarım, Herder şunu da gördü ki, kendi dairelerinin içine kapanmış mütehasıslar büyük fikirlere karşı mukavemet gösterirler; aranıp bulunmuş her bir ana hattını derhal birçok itirazlarla reddederler.

Herder bu mütehasıslara şöyle haykırmıştı:

"Aradaki irtibat ve münasebetler tesis edilmeden ve hepsi ahenkli bir nizama sokulmadan genel bir levha olabilir mi?.. Yüksek bir yere çıkılmadan, uzak bir manzara görülebilir mi?.. Efendiler!.. Biz tarihe birtakım yarıklardan, yıkıklardan bakıyoruz!.."

Herder milletlerin ve kültürlerin gelişmesini birbirine bağlıyor, dünya tarihinde yaratılış ve varoluşa kadar giden deruni bir bağ ve münasebet görüyor ve bundan bir buçuk asır evvel bütün kültürün kökenini **Asiya** dağlarının sırtında buluyor.

Bu buluşu ifade eden sözler aynen şudur

"İnsan tarihinin ve kültürünün seyri en eski kökeni olarak **Asiya**'yı gösteriyor. Avrupa milletlerinin oradan göç ettiklerini, geçtikleri yerlerde mesela Karadeniz çevresinde bıraktıkları izler ispat ediyor; Doğu **Asiya**'nın donmuş insanların tek heceli katılığından Avrupa'nın kelimesi zengin fakat daha sakil³ lisanlarının gelişmesi, bütün Avrupai yazı tarzlarının Fenike yazısına tabi bulunuşu ve bunlardan daha az olmamak üzere, ehli hayvanlarımızla yetiştirme bitkilerimizin **Asiya**'dan çıkması, kültürün aynı seyrini ispat ediyor.

En eski ve en sanatlı mabetler hâlâ **Asiya**'da duruyor ve en eski şiir orada çiçeklendi; en eski 'hiërarchie'⁴ **Asiya**'da bulunur ve kudretli devlet reisleri oradadır, nasıl

1 Tekevvünü: Oluşla ilgili, genetik. (Y.N.)

2 Sezgi, önsezi. (Y.N.)

3 Sakil: Telaffuzu ağır ve kalın olan. (Y.N.)

4 Hiyerarşi. (Y.N.)

ki **Asiya**'nın tesis ettiği Mısır'da da bunlar tabii görünür. Özetle **Asiya**'nın bütün sanatlarda en eski ustalığı vardır ve bütün ananelerin en erken başladığı yer orasıdır."

Herder'den sonra sözü XX. asın başlarında yaşayan filozof Dilthey'e bırakıyorum. O da Herder'in imanına iştirak ederek bütün kültür tarihinin **Asiya**'nın tarihi ve kültürel milletlerinden Yunanlılara ve zamanımıza kadar akıp gelen genel bir hareket olduğunu söyledi.

Arkadaşlarım,

Her zamanın kurtarıcı bir kelimesi vardır. Bu sözümü biraz izah edeyim.

Bilirsiniz ki her asır kendi içinde meydana gelen fikir cereyanlarıyla kendinden evvelki ve kendinden sonraki asırlardan farklı bir çehre alır. Bu fikir cereyanları birtakım ilmi kelimelerle, terimlerle ifade olunur ve bunlardan bir terminoloji vücuda gelir.

Fakat daima her asrın fikir cereyanlarına eksen teşkil eden merkezi bir fikir ve kavram vardır ki, bunu ifade için kullanılan ilmi terim, o asır için kurtancı bir kelime demektir. Bu kelime söylenince, bütün o asra hâkim ve mihrak olan merkezi fikir ve kavram ifade edilmiş olur.

Mesela XVIII. asrın terminolojisi akıl kavramında zirvelenmişti. XIX. asrınki gelişme kavramında doruğunu buldu. Hayat kavramını kendine merkezi fikir yapan XX. asır dahi gelişme ve zincirleme gidiş teorisini kabul ediyor.

Zamanımız düşünürlerinden Profesör Edward Wechsler bütün kültürün bir zincirleme gidiş, bir devam, bir ilerleme olduğunu söylüyor.

Profesör Franz Schnabel, daha bundan birkaç sana evvel "Zamanımızda Tarihi İncelemenin Manası" unvanıyla verdiği bir konferansta aynı fikirleri daha açık olarak şöyle ifade ediyor, diyor ki:

"Birbirini takip eden nesillerde bir birlik ve tarihte bir devamlılık vardır. Tarih bütün zamanların arasından geçip giden ve bir halkayı öbürüne bağlayan büyük bir gelişme zincirinden başka bir şey değildir. Tarihi gelişmenin her kademesi yalnız kendinden evvelki kademenin neticesi ve kendinden sonrakinin etkeni ve sebebidir. Tarihin devamlılığı bize şunu öğretiyor ki, bütün tarih durdurulamayan bir dönüşümdür ve mazinin ipleri hiçbir zaman kopmaz; çünkü bütün insanlık tarihi deruni bir birliktir."

Fakat arkadaşlar, bütün bu âlimlerin kanaatleri ve tarih felsefesinin prensipleri asırlarca ve asırlarca **Asiya** tarihini aydınlık bir ufka çıkarmaya muvaffak olamadılar. İnsanlık tarihinin bu en eski sahnesi, daha geçen asrın sonlarına kadar "unutulmuş bir dünya" olarak kalmakta devam etti; yazılı tarih devrinden derin bir uçurumla ayrı kaldı. Bu sebeple insanlığın gelişmesi temelsiz bir bina, yahut köksüz bir ağaç manzarası gösteriyordu. Çünkü aradaki tabii, kanuni irtibat ve zincirleme gidiş iade ve inşa yardımı edecek vesikalar ve tarih kalıntıları keşfolunamamış. Ve birtakım tarihçiler, tarihi, hakikat için değil, bilakis kendi zamanlarının doğrudan doğruya alakadar eden menfaatlar için yazmışlardı.

Kolonya Darülfünun'un profesörlerinden Leisegang, geçen sene çıkan Denkförmen (Düşünme Şekilleri) unvanlı eserinde der ki: "Tarihçilerin çoğu bilhassa Doğu'ya ait meselelerde zalim bir taassubun yahut tarihi bir gelişme neticesinde kazanamaz bir hale gelen batıl hükmün esiriydiler. Ortaçağ tarihinin en büyük kısmına

I Köln Üniversitesi. (Y.N.) o zamanki devrin ve yakın geleceğin menfaatları hâkim olmuştu. Hümanistlerin alakası Grekleri asri ilmin ve kültürün kurucuları olarak göstermek gayretinde toplandı. **Homer** Yunanlıların 'İncil'i idi. Hümanistler için de böyle oldu. XVIII. asırda büyük tarihçiler geldi. Bunlar tarihinin en büyük şiarlarından birini teşkil eden eleştiri ve tahlil sanatının üstatları idiler, fakat genetik ve sentetik kavrayıştan mahrumdular. Tarihe kendi ölçülerini vurdular. Bu suretle asırlar sübjektif kıymetlerle tartıldı. Doğu onlara zifiri karanlık bir istibdat zamanı olarak görüldü. Yalnız klasik devirde ve kendi asırlarında doğan aydınlama hareketine yüksek kıymet verdiler. Doğuculuk ilmi kâfi derecede açıklık getirememişti. Filozofla filolog nadiren bir kafada toplanıyordu."

Arkadaşlar, XIX. asırda ve XX. asrın başlarında canlı bir hız alan Doğu ve Mısır incelemeleri, **Ege** Denizi sahillerinde, Yunanistan'da, bütün Ön ve **Orta Asiya**'da ve dünyanın başka yerlerinde yapılan kazılar, ananelerin eleştirel surette yapılan tahlilleri ve bunların neticeleri, lehçe araştırması, mukayeseli lisan araştırmaları, edebiyat tarihi ve kitabe bilgisi, hukuk ve anayasa tarihinin, din tarihinin, sosyoloji ve iktisat tarihinin verdiği neticeler son zamanların tarihçileri tarafından nazarı dikkate alındı; araştırma işi bu tarihçilerin inceleme ve hükümleriyle daha ileriye götürüldü.

Bilhassa bundan 50 ve 33 yıl evvel, bir Şliman'ın ve bir Evens'in yeraltından medeniyetler, şehirler ve milletler çıkaran sihirli kürekleri **Homer** devrini Doğu ve **Asiya** kültürüne bağlayan halkayı nihayet meydana çıkardı.

Asri kültür dünyası, tarihin düne kadar gizli kalan büyük bir hakikatini bugün artık tasdik etmek zaruretinde bulunuyor. Bu hakikat şudur:

Klasik dünya Yunanlaşmadan, Romalaşmadan evvel, Egeleşmiş, tarihte bir Yunan medeniyeti olmadan evvel, yüksek bir **Ege Medeniyeti** yaşamış ve bütün asırlara tesirli olmuştur.

Daha düne kadar inanılan ve tapılan "Miracle Grec" (Grek mucizesi) tasavvuru artık bugün bir efsaneden başka bir şey değildir. Fougère bunu paradoksal bir ifade ile "Le miracle grec avant les Grecs" (Greklerden evvel Grek mucizesi) diye tarif ediyor.

Jarde dahi bu noktada şöyle diyor:

"Grek kavmini ve onun medeniyetini ararken, Grek kavmini vücuda getiren ve bilhassa Grek kavminin önce gelen kavimlerin kendilerine mahsus dehalarını izah etmek lazımdır. Genel olarak bahsolunduğu gibi 'bir Grek dehası' yoktur!"

İşte muhterem arkadaşlarım, az zaman içinde Avrupa'nın görüşünde ve hükmünde bu kadar büyük bir değişiklik hasıl olmuştur. Dünya tarihine bugün büsbütün başka bir açıdan bakılıyor ve tarihin levhası büsbütün başka bir şekil gösteriyor. Tarih araştırması ve yeni yeni keşfedilen eski zaman kalıntıları insanlığın en eski tarihi kültürünün **Orta Asiya**'da ilk gelişmesini yaptığında ve buradan dünyanın her tarafına yayılarak, muhtelif sahalarda daha yüksek gelişme kademelerine çıktığında artık şüphe bırakmıyor.

Birçok Alman âlimlerinin müşterek çalışmasıyla geçen seneden beri yayımlanmaya başlanan on ciltlik büyük tarihte, Profesör Walter Götz, dünya kültürünün en eski zamandaki ilk başlangıcından bugüne kadar takip ettiği gelişme ve evrim seyrini şöyle izah ediyor:

"Gerçi insan kültürü muhtelif yerlerde bağımsız çıkış noktalarından gelişmiş gibi görünüyor ve göze muhtelif kültür daireleri manzarasını gösteriyor, hüviyetlerine göre muhtelif milletler muhtelif yollar üzerinden kültür gelişmesini yapmış gibi görünüyorlar. Böyle olmakla beraber, Çinlilerin, Hintlilerin, **Önasiya** kavimlerinin, eski Amerika'nın vs. kültürlerinde o kadar çok temas noktaları görülüyor ki, bunların hepsinde insan kültürü büyük bir bütünde yükselir gibi yükseliyor."

"Fakat insanlığın daha ilk zamanlarıyla bu yüksek kültür seviyesi arasında uzun gelişme devirleri geçmiş olması lazımdır. Öyle görünüyor ki, başka bir yerden göç etmiş yeni kavimler Öndoğu'da, Çin'de ve Hint'te yüksek kültürün en eski merkezlerini yaratmışlardır.

"Mısır'da ve **Önasiya**'da gördüğümüz gelişme şekilleri, genel olarak her yerdeki şekillere benziyor. Burada vücuda gelen büyük insanlık kültürü, sanat ve ruh hayatı, bu sahalanın bütün sonraki gelişmelerini, sonra da Akdeniz memleketlerini ve Avrupa'yı tesir ve nüfuzu altında bulundurmıştı. Bu miras Yunanlılar, Romalılar ve Rönesans yoluyla yeni zamana devrolmuştur. Böylece Cebelitarık caddesinden Çin sınıma kadar uzayan bir birlik yahut akrabalık ve değiş tokuş dünyası teşekkül ediyor.

"Bu gelişme merhaleleri arasında, **Önasiya**, yüksek başıyla hepsinin üstünden bakıyor. O, bu üstün mevkiini bugüne kadar muhafaza etmemiş olabilir. Fakat onun canlı mahsulleridir ki, yeni Avrupa kültürünü doğurmuştur.

"Böylece onun o yaratma kuvveti zamanımızın yüksek kültüründe ölmez bir hayat unsuru olarak yaşamakta devam ediyor."

Arkadaşlanm,

Profesör'ün sözlerini nakilde tam sadakati muhafaza etmiş olmak için ilave etmeliyim ki, o bütün ırklan tek kökenden çıkıyor. Çünkü dünyanın muhtelif kıtalarında kurulan ve yüксеle yüксеle günümüze kadar gelen bütün medeniyetlerin esas unsurlarında o kadar kuvvetli bağlar ve benzeyişler buluyor ki, bunların kurucularının bir beşikten çıktığını kabul etmek kendisi için zaruri bir keyfiyet oluyor.

Bizim Profesör'le aramızdaki anlayış farkı büyük değildir. Çünkü dünyada medeniyet merkezleri kuranların tek kökenden çıktıklarında Profesör'le tamamen beraberiz. Ancak bizim Profesör'den ayrıldığımız yön şudur Bütün insanlık o beşikten çıkmamıştır. Bunu daha açık ifade edersek: Medeniyetin beşiği tektir, fakat insanlığın beşiği tek değildir.

Hanımefendiler, Beyefendiler,

Bir noktayı açık olarak tekrar etmek yerinde olur sanırım:

Dünyada medeniyet merkezi kuranların tek kökenden çıktıklarında Profesör Walter Götz'le beraberiz dediğim zaman, söylemek istediğim şudur:

Bu medeniyet kurucular **Türklerdir** (alkışlar) ve **Türkler** bittabi anayurtlan olan bir beşikten, **Orta Asiya** yaylasından çıkmışlardır.

Nitekim, **Ege Medeniyetini** kuranların dahi, o beşikten çıkan eski atalarımız olduğunu yeri gelmişken söylemişim.

Fakat arkadaşlarımla, müsaade buyursanız bu nokta üzerinde biraz daha tafsilat vereyim:

Mesela **Odise'**de okunan Yunan ananesine göre Girit'in ilk sakinleri, Pelajlar, Eteokretler ve Kidonlardır.

Bu üç kabilenin köken ve mahiyetleri acaba nedir? Herodot: "Pelajlar Grekçe söylemezler" diyor.

Yeni yazarlardan Fougère bunların kökeninin **Küçük Asiya** olduğunu kabul ediyor ve buna delil olarak **Turova** müttefiklerinin Anadolu kabilelerinden meydana gelen grubunda onların da mevcut bulduklarını söylüyor.

Ve birtakım tarihçiler bunları Etrükslerle akraba tutar.

Profesör Karst'e göre, Girit ve Yunanistan'daki İlliryaPelaj tabakası AltayUral'dan Pirenelere kadar uzayan Ligy yani LigürUral kavimler âleminin güneydoğu kolunu teşkil eder.

Bu şahitliklerden şu netice çıkar ki, Girit'in ve Yunanistan'ın ilk ahalileri arasında Pelaj adı ile sayılan bu kabile, eski **Küçük Asiya Türklerine** ve **Orta Asiya**'dan Karadeniz kuzeyiyle Tuna havzasına ve TrakyaMakedonyaİllirya mıntıklarına yayılan **Asiya Türklerine** akrabadır.

Eteokretler

Bu isim Girit'in asıl medeniyet kaynağı olan doğu parçasını işgal eden ahaliye verilmiştir. Bunlar da **eski Türklerdendir**.

Karst bunların Ural camiasından olduklarını tasdik ediyor ve diyor ki, Kret ve Eteokret tabirlerinin Eteokrette ve EtiUrkite kelimelerinin değişmiş hali olması muhtemeldir ki, Etrusci, Etunisci kelimelerinin yakın bir şeklidir.

Karst'ın bu tahliline göre, demek ki Eteokretler Etrükslerle ve Etilerle akrabadır ve bittabi onlar gibi **Türk** ailesindedirler.

Kidonlar

Bunlar adanın batı yarısının ilk sakinleridir. Hanya'ya izafetle kendilerine bu isim verilmiştir. Bunlara dair fazla bir şey bilinmiyor. Esasen adanın bu parçası Minos medeniyetinden uzak kalmıştır. Şu kadan biliniyor ki, bu mıntıkada tesadüf edilen Ida ve Bergamos isimleri **Küçük Asiya**'ya işaret ediyor.

Girit'e ve **Ege** Denizi'nin diğer adalarına. **Küçük Asiya**'dan gelen Karyalılar ve Likyalılar gibi başka **Türk** kabilelerinin de hâkim oldukları malumdur.

Herodot Likyalılara mahsus bir harp serpuşundan, tüy taçtan bahsediyor. Hakikaten Mısır duvar nakışlarında (Xm. asır) Likyalılar bu tüy taçla gösterilmiştir. Dikkate değer bir uygunluk olarak Knossos Sarayı'nda dahi tüy taçlı bir erkeği tasvir eden bir duvar kabartması bulunmuştur. Eski Fayestos Sarayı'nda dahi tüy taçlı kafa tasvirlerini içeren toprak levhalar bulunmuştur.

Bu böyle olunca eski Girit saray devrini, yani orta Minos devrini yaratanlar **Türk** ırkına mensupturlar.

Meşhur Arkeolog Dörpfeld de eserinde, Orta Minos devrini yaratanların Küçük Asyalılar olduğunu söylüyor.

Arkadaşlar, lisaniyat ve modern usulde yer isimleri araştırması da aynı kanaati teyit ediyor. Profesör Karst'ın geçen sene yayımladığı Akdeniz'in Menşei unvanlı eserinde şu sözleri okuyoruz:

"Akdeniz ve **Ege** alemiyle **Küçük Asiya** ve **Orta Asiya** arasında müşterek lisani bir terkip unsuru vardır. **Ege** havzasında kocaman bir silsile teşkil eden kelime köklerine tesadüf ediliyor ki, bunların Batı yazarlarınca İndoÖropeen1 denilen dillerden olduğunu izah etmek mümkün değildir.

"Kapadokyalılar, Giritliler ve Karyalılar bir zamanlar etnik bir birliğe mensupturlar. Etrüksler de buna dahildir.

"Protokapadokyalılar yahut Mukaddes Kitap'ta geçen Kaptorimler Turani bir kavimdir. Kapadokya kelimesi sonradan azmadır. Bunun aslı CapfaTorxum'dur. Sonraki Etrüskler yahut Türhenler de tarihten evvelki eski zamanda, ilk Turan kavimlerinin batı kolları ve kabile kardeşleridir. Bunun aslı Tuncum, Tuncne'dir. Bu Prehistorik ilk kavimler Ege'de TURhenli Pelajlar diye tamnmışlardır. **Küçük Asiya**'da LidoTürhenler diye tekrar görünürler. Bunlar Turanlılarla birdirler ve aynı asıldandırlar. Bu büyük TuranHitit kabilesi, efendi ve fatih millet olarak, KaryaKilikyaGirit'e hâkim olmuştur ve lisanı Turanidir."

İlliryaTrakya lehçesi de asli bir Ural gövdesi üzerine aşılınmış bir Finougrien unsuruyla kanştınlmıştır. Burada yazarın Turan dediğine, ben, biz ve bütün **Türkler**, "**Türk**" dersek eski bir yanlışlığı düzeltmiş oluruz.

Eduard Meyer aynı fikre yaklaşıyor ve diyor ki: "Bu memleket birçok yer, dağ ve nehir isimleriyle doludur. **Küçük Asiyalı** kavimlere has bir karakter taşıyan bu kelime teşekküllerine Girit'te ve öbür adalarda da tesadüf edilir. Bunlar Yunanistan'ın aslen **Küçük Asiyalı**lar tarafından meskün bulunduğu delilleridir."

Arkadaşlar, antropoloji araştırmaları da aynı kanaati teyit ediyor

Şimdiye kadar bulunan kafataslarının mukayesesinden çıkan netice şudur ki, Girit'te milattan 4 bin yıl evvel uzun kafalıları yani Dolikosefaller çoğunluğu teşkil ediyordu. Bunlar ilk göçler arasında Libya'dan gelen kollar olabilir. Fakat azınlık halinde olmakla beraber, o devre dahi hâkim olanlar, Brakisefal yani geniş kafalı ırktı. Sonra, yavaş yavaş Orta ve Yeni Minos devirlerinde geniş kafalı Alpin **Türkler** Anadolu'dan yaptıkları istilalarla Girit'e hâkim olmuşlar ve adeden dahi üstünlüğü kazanmışlardır. Girit medeniyeti bu insanlarla yükselerek kendini gösterir. Esasen antropoloji meselelerinin tafsilatını arkadaşlarımız Doktor Reşit Galip ve Şevket Aziz Beyefendilerin kıymetli konferanslarında dinlediniz.

Bu münasebetle arz edeyim ki, yeni çıkan RealLeksikon denilen büyük kamusta Sokrat'ın kafasının Brakisefal olduğu kaydedilmektedir.

Yazı da bu kanaati takviye ediyor.

MUnich Darülfünunu2 profesörlerinden Hommel bu bahiste şu saürlan yazıyor: "Minos Sarayı'nda keşfedilen yüzlerce toprak kitabe tamamen Eti yazısı tarzındadır. Bunlar Girit lisanının abideleri olmak gerektir. Girit yazısından çıkma olan

1 IndoEuropeen (Fr.): HintAvrupa. (Y.N.)

2 Miinich Üniversitesi. (Y.N.)

Kıbrıs hece yazısı da buraya aittir. Girit'te bulunan kitabelerdeki yazı ile (bilhassa çift ağızlı balta işareti) Elam yazısı arasında da bir benzerlik tespit edilmiştir."

Arkadaşlarım, buna din tarihine ait delilleri de ilave etmelidir.

Eduard Meyer diyor ki: "**Küçük Asiya** ile olan sıkı bağlar, bilhassa Girit adasında her şeyden evvel dini sahada göze çarpmaktadır. Bu hakikat hiçbir zaman inkâr edilmemiştir. Giritlilerin Zeus'u **Küçük Asiya**'nın gök ilahına, Zeus'un anası **Küçük Asiya**'nın büyük tabiat ilahesine ve Zeus'un doğum bayramı ve ölümü **Küçük Asiya**'nın ibadetlerine ve efsanelerine tekabül eder. Aynı kavimleri aşan bu bağ ve münasebete göre hükmetmek icap diyor ki, Girit dahi dahil olduğu halde **Küçük Asiya** dini esas anlayışında bir birlik olarak değerlendirilmelidir. Teşub, Tarku, belki de Attis vesaire gibi bazı ilah adlarının başlıca ilahlar olarak geniş sahalarla yayıldıklarını görüyoruz. Etilerde, Kilikyalılarda, Mitanilerde, BabilKafkasya arasındaki mıntıkada aynı zamanda Tarku ilah adı bütün güneybatıda mevcuttur. Labrayn'da Zeus bir Karya ilahıdır. Labrayn'da Zeus eski Girit abidelerindeki Şimşek Allahının aynı vasfım taşıyor: Çift ağızlı balta. Eski Girit'in filizlenme devrine ait abidelerde bu çift ağızlı balta sembolü ibadet timsali olarak her yerde önümüze çıkar. Uluhiyetler arasında bilhassa bir ilaheye tesadüf ediyoruz ki, iki aslan arasında ayağa kalkıyor, işte bu da **Küçük Asiya**'nın ilahlar anasının karşılığıdır.

Bu dini kültür münasebeti, **Küçük Asiya** ile Girit ahalisi arasında her halde bir etnografya bağının mevcut olduğunu ve daha geniş olarak adalarla kara Yunanistan'ının da aynı bağ ile Anadolu'ya bağlı bulunduğunu gösteriyor. Girit'in dibinde, ilahların tasvirinde ve ibadet sembollerinde bu ortaklık göze çarlıyor.

Bu **Ege** dininin en bariz karakterleri bereketli ve müşfik analığı temsil eden kadına ve erkekte zürriyet prensibini temsil eden boğaya verdikleri mevkidir.

Ne Girit'te ne de kara Yunanistan'ında Olemp ilahlarına ibadet edilmiyordu. Oralarda mukaddes ağaçlara, taşlara, oklara, direklere, çift ağızlı baltaya ibadet ediliyordu.

George Grundey bu münasebetle diyor ki: "Bu ibadetler bize Yunanistan'dan ziyade **Asiya**'yı hatırlatıyor."

Ege Medeniyetiyle Asiya medeniyeti arasındaki bağlar, yalnız fikri ve ruhi sahayla, yazıyla ve dinle sınırlı kalmıyor. Bu vaziyet harp, siyaset ve sanat vadilerinde de bariz bir şekilde göze çarpıyor.

Egelilerin **Asiya**'dan getirdikleri ve harp sanatında kullandıkları araba yaya askerden çok daha kıymetlidir. Yaya askerleri de Yunan Hoplitlerine benzemek üzere hafif giyinir.

Siyasi sistem **Asiya** tarzındadır ve hükümdarın ülkesi Yunan tarih devrindeki site devletlerinin sınırlarından çok daha geniş sınırlara kadar uzar. Sanat sahasına gelince:

Cilalıtaş devrine ve biraz daha sonraya ait kültür kalıntıları Girit'te, Yunanistan'da, Kıbrıs'ta, İçeri **Küçük Asiya**'da, Adriyatik Denizi'nin başlı unsurlarında, Tuna'ya kadar ve daha da ötedeki sahalarda yakın bağlar ve münasebetler gösteriyor. Bilhassa toprak çömlleklerinde, toprak heykelciklerinde ve kadın heykelciklerinde görülen benzerlikler bu etnografik münasebeti teyit ediyor. Bu medeniyet aynı zamanda İtalya'da görünüyor. Burada bilhassa Etrurya'nın en eski mezarlarında tıpkı aynı çeşit eşya bulunmuştur.

Görülüyor ki, bu devrin medeniyeti bütün saydığımız sahalarda bir birlik manzarası gösteriyor. Bu aynı bir **Asiyai** Doğu medeniyetinin buralara yayılmasının ve uzamasının orijinal bir levhasıdır. Bunu yalnız ticari münasebet ve değiş tokuşlara atfetmek doğru değildir.

Bu medeniyeti kuranların Avrupa'dan gelmediklerinde ve Sami olmadıklarında en tanınmış âlimler mutabıktırlar. O halde bunlar **Orta Asiya**'dan gelen **Türk**lerden başka kim olabilir?

DietrichFimmen, GiritMiken Kültürü adlı eserinde Cilalıtaş devri medeniyetine ve onu takip eden devirlerin gelişmiş kültürlerine dair şu tafsilatı veriyor: "Anadolu'da Firikya ve Pisidyada bulunan vesikalar (yani vazo şekilleri) ispat ediyor ki, Batı Anadolu sahillerinin bilhassa 2. **Turova**'ya yayılan daha eski kültürünün kökleri bizzat bu Anadolu'nun içindedir.

Bozöyük'te, Pınarbaşı'nda, Senirce'de meydana çıkarılan seramikler, Anadolu batı sahilinde, **Turova**'daki kültür tezahürleriyle sıkı bir irtibat bulunduğunu gösteren mühim delillerdir.

Girit'te ve Mısır'da bulunan mühürlerin süslemeleri pek bariz bir benzerlik gösterdiği gibi, aynı mühürler Boğazköy ve Kayseri civarlarında da bulunur." Muhterem arkadaşlarım,

Eski medeniyetlerden herhangi birinin incelenip araştırılmasının, tabiatıyla insanı **Orta Asiya**'nın yüksek yaylalarına, o **Türk** anayurduna götürmemesi mümkün değildir. Nitekim **Ege Medeniyetinin** aslının ve mahiyetinin incelenmesinde böyle oldu.

Yeni ilimlerin nurlarıyla parlayan gözler artık kolaylıkla görecektir ki, **Türk** medeniyetinin yaratma kudreti zamanımızın yüksek kültüründe ölmez bir hayat unsuru olarak yaşamakta devam ediyor.

Türkün ezeli elçiliği, ırkının hiç sönmeyen, sonsuza dek genç dehasına yeni hız vererek ve geliştirerek, insani kültür hareketinde atalarının başkalarına bırakmadıkları ön safi yeniden elde etmektir.

Bunu bugünkü ve yarınki nesillere telkin etmek **Türk** tarih hocasının milli ve insani vazifesidir. (Sürekli alkışlar.)

SAMİH RİFAT İLE TRUVA SAVAŞI HAKKINDA SOHBET* (5 EYLÜL 1931)

Büyük Gazi'nin tarihe ait sözlerinden bazıları benim için öğreten ve düşündüren bir ders yerine geçmiştir. Bir gün şöyle demişlerdi:

Eski Küçükasya tarihinde **Turova** (Troie) Muharebesi en mühim hadiselerden biridir. Önasya ile Anadolu'nun müttefik kavimleri Yunan istilacılarına karşı **Turova**'yı uzun müddet müdafaa etmişlerdi. Bu muharebe bazen denildiği gibi bütün kıymetini **Homer**'in destanlarında yaşamasına borçlu değildir. Muharebe ve **Homer**'in destanları tarihte birbirini tamamlayan iki derin tesir yaptı; harbin istilacılar tarafından kazanılması Küçükasya'da efsaneler devri denilen bir devri, fikri ve gerçek hayata kapadı. Yaklaşık yüz sene sonra tarih devri başlıyordu. Aradaki fasıla bütün **Turova** sahasını yabancı unsurlarla doldurdu. Daha sonra **Homer**'in edebiyatı, yavaş yavaş unutulmuş efsaneleri bir yere toplamakla o zamanın son hatıralarını maziye gömmüştür.

Gazi Hazretleri ilave ettiler:

Vakalara yalnız pozitif bilgilerle alakadar bir gözle bakılırsa, **Turova** Muharebesi'nin ayırdığı iki devir, olduğu gibi kabul edilmekle yetinilebilir: Bir tarafta efsaneler, diğer yanda medeni ve tarihi hayat vardır. Fakat bütün hakikatler böyle kati ve belli sınıflandırmalarla izah edilmiş olmuyor. Küçükasya'da tarihten evvelki safhanın kapanması fikrin ve medeniyetin adım adım gelişmelerini asırlarca karanlıkta bırakmıştır. Hâlâ **Ege** yazıları okunmadı; **Turova**'da ele geçen kabartmalardan hiçbir şey anlamıyoruz.

[...]

Samih Rifat

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı **Atatürk** Arşivi, A: VH2h, D: 91, F: I140'ta bulunan belgenin fotokopisi **Atatürk**'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

* Samih Rifat, "Tarih Yolunda... İlahe Atena", Cumhuriyet. 5 Eylül 1931, Numara: 2633, s.1, 4.

I Gazetede sohbetin tarihi yer almamaktadır. 5 Eylül 1931, sohbetin gazetede yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

TÜRK TARİHİNİN ANA HATLARI, EGE HAVZASI, 1930

Adalar Denizi medeniyetinin ilk sahipleri içeri Asya'dan gelmiş **Türkler**dir. Güney Rusya ve Tuna havzalarında çok eski devirlerde yerleşmiş **Türklerin** medeniyeti de, milattan 3500 sene evvel*

*** [76]

EGE HAVZASI

Minos medeniyeti, üç büyük devreye ayrılır: Eski Minos medeniyeti {EM.}, orta Minos medeniyeti {OM.}, son Minos medeniyeti (S.M.). Bu devirlerin her biri de üçer devreye ayrılır: I., II., III.

Bu medeniyet devirlerini Girit'e, hatta Girit'te, Knos şehrinin hâkim olduğu zamanlara hasretmelidir. Bu taksim bütün **Ege** Denizi havzasına tekabül etmez.

Girit'ten başka diğer adalarda Cilalı Taş Devri'ne ait insan izlerine tesadüf olunmuyor. Adalar tarihi de, Girit tarih devirleri gibi, her biri üç devirli üç büyük devreye ayrılabilir. Yunanistan adı verilmiş olan Akaeli'nde, Peloponez'de Cilalı Taş Devri medeniyeti eserleri yoktur. Tesalya'da vardır. Fakat bu, Girit'in Bakır Devri'ne tekabül eder.*

*** [77]

MO 60003000 Arasındaki Devir

Ege havzasının bütün karaları içinde en eski medeniyeti tesis eden Girit'tir. Girit Adası, dünyanın diğer binlerce mıntıkları gibi o kadar erken iskân olunmuş değildir.

* **Türk** Tarihinin Ana Hatları, s.275277; Tarih, c.I, s.187188.

1 Bu bölümün üslû çizilidir. (Y.N.)

2 **Türk** Tarihinin Ana Hatları. s.275'le bulunan bu bölümün üstü çizilidir. (Y.N.)

3 C. Glolz, La Civilisation Egeenne. Önsöz, s.II.

Ege havzasının karaları, Orta Asya yaylasından, Anadolu yolu ile denizden ve Karadeniz KuzeyTuna vadisi, Makedonya yolu ile karadan muhtelif devirlerde ve birbirini müteakip gelen **Türk** ırkıdan kavimlerle iskân olunmuştur.

Girit'te yerleşen ahali medeniyette yavaş, fakat devamlı bir surette ilerlemişlerdir.

Girit Adası büyük bir medeniyet merkezi oldu. Ada'nın, Doğu Akdeniz'in ortasında ve Asya, Afrika ve Avrupa sahillerine karşı bulunması, onu mühim rol oynamak talihini kazandırmıştır. Girit'te hüküm süren bütün krallara Minos denir. Bu sebeple Girit medeniyetine Minos medeniyeti denir.

MÖ 30004000 Arasındaki Devir

Milattan evvel IV. bin senenin nihayetine doğru, bütün Adalar Denizi havzasında, büyük bir değişiklik oldu. Daha MÖ 3500 senesinde Tuna havzasında ve Güney Rusya'da kurulmuş olan müşterek **Türk** medeniyeti, Trakya'ya, Makedonya'ya ve Tesalya'ya çoktan girmişti ve yavaş yavaş {MÖ 3000 senesine doğru) Korent Körfezi'ne kadar bütün Yunan Yarımadası'na yayılmıştı.

Mintikaların değişik olmasına rağmen bu*

[78]

medeniyet her yerde birliğini tesis etti. Eserleri Makedonya mezarlarında; Tesalya'da ve evlerde ve her yerde bulunur.

Fakat hu medeniyet ile Girit medeniyeti arasında irtibat yoktur. Arada iskân olunmamış adalar vardır.

MÖ 3000 senesine doğruydu ki. Adalar havzasında ve bütün Doğu'da geniş bir hareket hâsıl oldu.

Adalar tamamıyla iskân olundu. Bu ilk ahali, sonradan Greklerin genellikle dedikleri gibi, ister Pelasge, ister Karli (Cariens) namlarıyla yâd edilsin, onlar muhtelif dalgalar halinde Asya'dan gelen Eğelerdi.

"Her halde, bunlar bugünkü Grek değillerdi."

Bunlar Tesalya yoluyla Avrupa'dan da gelmiyorlardı. Bunların gelişi, o zamanlarda, Ön Asya'nın manzarasını değiştiren göçle elbette münasebetlidir.

Çanak kale Boğazı yakınında Hisarlık sırtı bu devirde ilk defa iskân ve I. **Turova** (Troie) şehri inşa olundu.

Kıbrıs'ta Taş Devri yaşanmamıştır. Kıbrıs, Maden Devri insanları ile iskân olunmuştur.

Maden sanatı bu devirde meydana çıktı. Bakırdan belli başlı silahlar, sivri veya keskin aletler yapıldı. Altın ve gümüş, süslere hasrolundu*

* **Türk** Tarihinin Ana Hatları, s.277278; Tarih, c.1, s. 188. I G. Glotz, La Civilisation Egeenne, s.37, satır I.

179]

Akalar MÖ 1400 tarihlerine doğru Girit'i zapt ettiler. Anadolu'da Etilerle daha çok irtibata girdiler. Eti ve Mısır tarihinde görüldüğü üzere. Etiler MÖ 1295'te Mısırlılarla Kadeş Meydan Muharebesini yaptılar. Etiler ordusunda birçok müttefik krallıkların orduları vardı. Bunlar arasında Dardanlar (Dardenien) ve **Turovalılar** bulunduğu gibi, Yunanistan'ın Akaları ve Adalar'ın Eğeleri de vardı. Denilebilir ki Akaların, eli silah tutanlarının çoğu memleketlerinin müdafaasını zayıf bir halde bırakıp uzaklaşmışlardı. Kadeş Meydan Muharebesinin neticesiz kalması yüzünden, bu ordular kısmen dağıldılar. Bu yüzden, Akalar tehlikeli bir surette zayıfladılar. İşte bu vaziyet üzerinedir ki. Torların (Dorlar) istilası karşısında büyük felakete uğradılar.

TORLARIN İSTİLASI (MÖ 1200)

[Küçük başlık]1

Daha, MÖ 1600 tarihinden beri, Balkanlar'dan, Epir ve Pent dağları yolu ile birtakım kabileler, çeteler halinde, zaman zaman Yunanistan içerilerine kadar sokulmuşlardı. Tor namı verilen bu çetelerin sokuluşları yavaş sızma şeklindeydi. Fakat Mikenlerin en zayıf bulunduğu bir devirde, MÖ 1200'de, bu yavaş sızma kuzeyden yeni gelen Torlarla istilayla neticelendi.

Belki, bu istila bir an def olundu. Miken kaleleri kendilerinden beklenen vazife ve hizmeti gördü. Fakat Torlar üç elden (kabile) meydana gelen bir ordu halinde geldiler. Bir kısmı batı yollarını takip ve Epir, Etoli, Akarnani ve Elit'i işgal etti. Diğerleri de doğudan ilerleyerek Fosit, Korent, Argolit, Lakoni ve Miken'e hâkim oldular. Peloponez kıtasında Akalar kısmen itaata mec*

*** [80]

bur oldular, kısmen de Argit (Arkadi) yaylalarına, Atık Dağlarına iltica ettiler. Kara kısmından sonra Adalar da taarruza uğradı.

Bu istilacılar, yolları üstünde her şeyi tahrip ediyorlardı. Akaeli şehirleri birer birer yakıldı. Bu istilânın dehşeti Adalar Denizi halkını her taraftan kaçırdı. Bu şaşkınca bir kaçışma oldu.

Her neye mal olursa olsun, yeni vatan arayan mağluplar da korkunç oldular. Sarsıntı genel oldu. Kuvvetli bir göç cereyanı bütün Küçük Asya'ya yöneldi. Anadolu'nun batı sahilleri göçmenlerle doldu. Bu göçmen kitleleri nihayet Etiler üzerine atıldılar. Payitahtlarını zapt ettiler. Bir taraftan da, bu göçmenler içinden Palesati isminde bir kabile (Tökerler) Mısır sınırlarında görüldü. [Bunlar, kadınları ve çocukları öküz arabalarında, kağınlarda yığılı olarak karadan ve denizden gelmişlerdi. Hiçbir kavim bunların önünde dayanamamıştı. III. Ramses onları Magedo'da durdurabilirdi.

* **Türk** Tarihinin Ana Hatları, s.282284; Tarih, c.1, s. 192193. I Eski yazı çıkmayla eklenmiştir. (Y.N.)

Fakat,]1 Palesatiler, kendilerine izafetle Palestin ismini verdikleri memlekette yerleştiler (1193).

1200 istilasından sonra Akalar âleminin başına gelen, 200 sene evvel Girit'in başına gelen gibi değildi.

Girit medeniyetine alışkın olan Akalar, Girit medeniyetini muhafaza ettiler; halbuki*

[81]

İlireli Dağlarından gelen Torlar medeniyet namına ne varsa tahrip ettiler. Girit'te limanlar terk ve dağlara iltica olundu. Knos'un geri kalanları yakıldı. [Akdenizin hâkimi olan bu şehir mahvoldu. Asırların örttüğü enkaz üzerinden 3000 senelik bir ölüm sükûnu geçti.

[Bütün hu tahribat mahalli ve geçici bir fırtına alameti değildi. Bu hal, genel ve kati bir hercümercin tezahürleridir; tarihi bir mukayese yapılırsa denilebilir ki, Girit'in Akalara mahkûmiyeti, Yunanistan'ın Roma tarafından zaptıydı; Dörderin gelmesi ise, barbarların istilası ve Renaissance'ı bekleyen bir Ortaçağ'dır.]*^

*** [82]

12. asırdan 10. asra kadar olan ilk göç. Tor istilası zamanında olmuştur ve istilânın neticesidir.

I İlk evvel Tesalya'dan ve Beotiya'dan istilacılar tarafından kovulan Akalar, denizden Anadolu'ya gittiler. Akalar, Çanakkale Boğazından ve **Turova** mıntikasından İzmir'e kadar olan kuzey sahiline yerleştiler. Bu ilk göçmenlere Eoliler (karışık kanlı) ve yeni vatanlarına da Eolie dendi. Tesis ettikleri on iki şehirden haşlıcaları, Foça kuzeyinde Sime ve Lesbos Adası'nda Midilli'dir.

II Merkezi Yunanistan'dan (Öbe, Atık, Argolit) yeni göçmenler daha gitti. Siklat adalarını işgal ettiler. Daha sonra Eolilerin güneyinde olmak üzere Anadolu sahilinde yerleştiler. Bu göçmenler, İyonlardı; yeni vatanlarına İyonya dendi. Dahile doğru yükselen vadilerin ağzlarında on iki şehir tesis ettiler. Başlıcaları sahilde Foça, İzmir, Efes ve Mile ve adalarda da birçok limanlar yaptılar. Başlıcaları Sakız ve Sisam idi. Siklat adalarından bir göç de Afrika'nın kuzeyine oldu. Oraya giden göçmenler, geldikleri adaların ismine nispetle Siren kolonisini tesis ettiler (Bingazi ve havalisi).

Öbe Adasından göçenler, Makedonya'da Halkidikya Yarımadası'na yerleştiler. Bu isim, Öhe'deki Halki şehrine bağlıdır.

Ege denizi doğu ve kuzeyine giden göçmenler, ilk yerleşmelerden sonra VIII. asırda kendi nam ve hesaplarına Akdeniz'de ve Karadeniz'de birçok koloniler vücuda getirdiler. Trakya sahillerine yerleştiler. Boğazlar'a geldiler ve orada bir ara liman olmak üzere Abidos, Hellespont, Sızık (Marmara'da) ve Bizans'ı tesis ettiler*

* **Türk** Tarihinin Ana Hatları, s.285,291292; Tarih, c.I, s.193, 197198.

- 1 Bu bölümün üstü çizilidir. (Y.N.)
- 2 G. Glotz, La Civilisatiott Egeene.

Karadeniz'in fırtınalarının ve sahillerinin pek müsait olmamasına rağmen göçmenler kuzeye doğru hareketlerine devam ettiler. Bu mntıkadaki kolonilerin tesisi, bilhassa bir İyonya şehri olan M iletilerin eseridir. Karadeniz'in güney sahillerinde Sinop ve Trabzon başlıca kolonileriydi. Karadeniz'in kuzey sahilinde Get ve Skit yani **Türk** memleketlerinden gelen Tuna (İster), Bitğ ve Don nehirlerinin ağzında İstirya, Olbiya ve Tanais şehirleri yapıldı. Bir müddet sonra, Anadolu'daki Mile sitesinin doksan kolonisi oldu. Karadeniz'deki şehirler iskân merkezleri değil, birer sömürü kolonileri oldu. Oralardan ağaç, maden, zahire alırlardı.

Batı Akdeniz

Karadeniz'deki koloniler Mileliler tarafından yapılmıştı. Akdeniz batısındaki koloniler ise İyonya şehri olan Foça'nın eseridir. Foçalılar hu havaliye geç geldiler. Buralarda Etriskler ve Kartacalılar rakipleri idi. Tutunabilmek için bunlarla kanlı muharebeler yapmaya mecbur oldular.

Foçalıların tesis ettikleri kolonilerin haşlıcası, milattan evvel 600 senelerinde yaptıkları Marsilya'dır (Massilia). Bu şehrin mevki, bütün tabii faydaları toplamıştı: Tabii bir koy, bunun önünde denize karşı limanı müdafaaya elverişli küçük adacıklar, kara tarafında tabii yüksek bir tepe. Bunların hepsi, büyük bir nehrin (Ron) ağzı civarında bulunuyordu. Az zamanda Marsilya'nın etrafında birçok koloniler oluştu. Doğuda Nikaia (Nice), Antipolis, batıda Agata (Agade).

Foçalı gemiciler, İspanya güneyinde Tartesse'ye (Andalonsie) kadar gittiler. Hatta Atlas Denizi'ne*

*** [84]

bile çıktılar. Marsilyalı Pythias, İskoçya kuzeyinde sisler arasında kaybolmuş adalara kadar ilerledi. Diğer bir hemşehrisi de Afrika sahilleri boyunca Senegal'e kadar gitti.

Kolonilerin Vasıfları

Karadeniz kolonileri gibi, Gol veya İspanya sahillerindeki müesseseler, mal deposu, yerli ahali ile bir mübadele pazarıydı. Marsilya sitesinin parlak ve esaslı bir medeniyeti de olmuştur.

Görüldüğü gibi, Karadeniz kolonileri göçmenlerin anavatan kabul ettikleri yerlerin zenginleştirilmesi için sömürülmüştür. Fakat, Akdeniz batısındaki koloniler böyle değildi. Onlar daha çok özel teşebbüs mahsulü idi; anavatanla siyasi bağları kalmamıştı. Bunun sebebi Anadolu'ya olan uzaklıktı.

MÖ VIII. asırdan V. asra kadar medeniyeti temsil eden fakir ve gerilemiş Yunanistan kıtası değildi. Bu medeniyetin başlıca merkezi kökeni olan İyonya'ydı.

* **Türk** Tarihinin Ana Hatları, s.292293; Tarih, c.I, s. 198199.

İyonlar, aralarında birleştiler. İlk on iki site. Mika! (Mycal) burnunda, Posidon mabedi etrafında toplandılar. Bu şehirler, Yunanistan'ın ilk edebi lisanı olan İyonca konuşuyorlardı. Bu lisanı edebileştiren, denebilir ki, Hamel'dir. **Homer**'in şiirleri İyonya'da yazılmıştır.

Diğer yandan, Doğu'yla temasta o larak, sanatlar ve ilimler İyonya'da gelişti. Lidyalılar gibi İyonya mimarları da narin sütunlu, süslü başlıklı

*** [8]

mabetler yaptılar. Bu mimarlar, hu suretle İyon tarzını icat ettiler. Efes'te Artemis ve Sisam'da Hera mabetleri bu vadide en güzel eserlerdir. Yunan ilim ve sanatı da İyonya'da doğmuştur.

VII. asırda Miletli Tales matematikçi, coğrafyacı ve filozof olarak dünya çapında bir şöret kazandı. Fransa ahalisine alfabeyi ve para kullanmasını öğreten Foçalılardır. Fakir ve harap olmuş olan asıl Yunan kıtasının da medeniyette kılavuzu. Batı Anadolu olmuştur.

Daha ziyade Tor nüfuzu altında kalmış olan Sicilya ve Güney İtalya kolonileri de büyük medeni roller oynamıştır. Sicilya'nın birçok meşhur binaları ve Güney İtalya'daki Pöstüm mabedi Tor stilinde sade ve kuvvetli eserlerdir. Meşhur matematikçi filozof Pitagor, Kroton'da yaşamıştır.

Torlar, Pelepones'in güney ucuna vardiktan sonra yavaş yavaş Girit ve Rodos adalarını elde ettiler ve İyonya güneyinde, İstanköy Adası 'na doğru denize uzanan küçük bir burun parçası üzerinde yan yana, Knit (Cnide) ve Halikarnas ile istanköy (Cos) Adası'nda yerleştiler. Bu yerlere Torit dendi. Dorit, dahile uzanmadı. Sahilde tek kaldı.

Asıl Yunan Yarımadası dahilinde küçük devletlerin birbirleriyle uğraşmaları ve her biri dahilindeki ihtilaller sebebiyle büyük anarşiler oldu. Mücadelede mağlup olanlar, uzaklarda emniyet ve toprak aramaya gidiyorlardı.

Çoğunluk itibariyle Tor olan hu göçmenler, İtalya güneyinde Sibaris, Kroton ve Tarant kolonilerini kurdular. Bunların arazisi sahilden dahile doğru uzanıyordu. Bu kolonilere, gelişmelerinden dolayı Büyük Yunanistan ismi verildi.

*** [86]

İtalya'dan sonra, Sicilya'da koloniler yapıldı. [Bu koloniler Hellat denilen kıtanın Grekler tarafından; yani Korentliler, Megarlılar ve Lokltiler tarafından yapıldı.İl Bunlar, büyük Sicilya Adası'nın güney ve doğusunda Agriyant, Katon ve Siraküze'yi tesis ettiler.

İki limanı olan Siraküze, Akdeniz'in büyük ticaret merkezlerinden biri oldu. Sicilya'dan sonra Güney İtalya'ya yayılarak Kalabra'da Reggio, Kum ve Napoli gibi şehirler inşa ettiler. Bu suretle İtalya'da ve Sicilya'da yerleştiler ve çoğaldılar. Tarant Siraküze'sinin 50 000'den 80 000'e kadar nüfusu oldu. Sibaris 300 000 nüfusa kadar

* **Türk** Tarihinin Ana Hatlar,, s.294295; Tarih. c.I, s.200201. 1 Bu cümlemin Ustu çizilidir. (Y.N.) yaklaştı. Yunanistan toprakları daha verimli olduğundan, Hellat kıtasından ziyade şarap, hububat ve zeytinyağı yetiştiriyordu. Tarant Körfezi'nde yün sanayisi ilerledi.

İtalyan kolonilerinin bu zenginliği çabucak ahlaki düşkünlüğe yol açtı.

Bu kolonilerin Yunanistan Yanmadası'yla siyasi hiçbir bağı yoktu. Ancak din ve ayinleri birdi. Kolonilerin ticari politikası yavaş yavaş din bağlarına menfaat münasebetleri de ilave etti. Ondand sonra, özel bir hal hasıl oldu. Yunanistan Yarımadası ve kolonileri karşılıklı olarak birbirlerine ticarî menfaatlar temin ettiler. [Asıl Yunanistan'ın büyük ticaret merkezi Korent şehri oldu.]1 Bu din ve ticaret münasebetleri Atina'yı genel bir merkez haline getirdi.

GREKLERİN MİRASA KONMASI

Küçük başlık'

Bundan sonradır ki, Grekler, Asya İyonlarının ve Sicilya Torlarının kıymetli mirasını topladı*

*** [87]

ATİNA KOLONİLERİ

Küçük başlık'

V. asırda evvelkilerden pek farklı bir koloni tipi meydana çıktı: Atina kolonileri.

Bunlar, özel teşebbüsle değil, devlet müdahalesiyle yapıldı. Atina hükümeti koloni topraklarını parçalara ayırarak, fakir vatandaşlara dağıtıyordu. Bunlar da müşterek vergilere ve kanunlara tabi oluyorlardı. Bundan başka bu göçmenler Atina'ya gelerek vatandaşlık hakkını kullanabiliyorlardı. Bundan dolayı bu tarz koloniler, Atina toprağının bir uzantısı sayılabilir. Bu koloniler askeri bir mevki olarak Atinalıların **Ege** Denizi yollarını ve şüpheli müttefiklerinin sadakatini gözlemek için kullanılırdı. Hiçbir vakit bunlar ticaret ve pazar yeri olmadı. Belli başlı Atina kolonileri Trakya sahilinde Amphipolis ve Karadeniz'de Sinop'tu*

[88]

[12]

ÖMER3 ŞİİRLERİ

Torların istilası üzerine Asya'ya göç etmiş olan Akalar, eski kudret ve haşmet devirlerini heyecanla hatırlıyorlardı. Şairleri eski reislerinin seferlerini yüceltmekten zevk alıyorlardı. **Turova** muharebesi efsanesinin muhtelif safhaları ve sefere iştirak etmiş olan reislerin sergüzeştleri İyon edebiyatının en eski şaheseri olan Ömer (**Homer**) şiirlerinin mevzuunu teşkil etmektedir.

* **Türk** Talihinin Ana Hatları, s.295296; Tarih. c.I, s.201202.

- 1 Bu sözcükler eski yazı çıkmayla eklenmiştir. (Y.N.)
- 2 F.ski yazı çıkmayla yazılan sözcük okunamamıştır. (Y.N.)
- 3 Daktilo metindeki "Homer" sözcükleri elle düzeltilerek "Ömer" yapılmıştır. (Y.N.)

Ömer şiirleri, şarkıcıların ziyafetlerde ve merasimde lir çalarak okudukları uzun manzum hikâyelerdi.

Bu şiirler içinde en meşhurları ve yegâne bize kadar yetişebilmiş olanları "İtiyada" ve "**Odise**"dir. Bunlara Ömer şiirleri deniyor; bu manzumeleri İzmirli veya Sakız Adalı Ömer isminde bir şaire atfediyorlardı. Hakikatte Ömer'e ait hiçbir malumat yoktur ve Ömer şiirleri bir devirde ve bir tek şair tarafından tanzimine imkân olmayan birçok kısımları ihtiva etmektedir. Lakin, başlıca kısımlarının MÖ IX. asra doğru Asya'da yaşayan dâhi bir şairin eserleri olduğu kabul olunabilir. Bu eserler MÖ VI. asırdan sonra bir Atinalı tarafından toplatılıp yazdırılmıştır.

Küçük başlık' **İtiyada**:

İtiyada, on sene kuşatma altında kalmış olan **Turova** şehri önünde Miken Kralı Agamemnon idaresinde Akaların yaptıkları büyük harpleri hikâye eder.

*** [89]

[Akaların en cesuru olan bu kahraman, "Krallar kralı" Aga Memnon'a güceniyor, hiddetinden çadırına çekiliyor ve muharebeye nihayet veriyor. Bu esnada, **Turovalıların** kralı Priyan'ın oğlu kahraman Hektor, Akalar karargâhına hücum ediyor, Akalar donanmasını yakmaya başlıyor ve Aşil'in en iyi dostu olan Patrokl'u öldürüyor. Bu haber üzerine öfkelenen Aşil, muharebe meydanına dönüyor ve **Turovalıların** arasına ölüm saçıyor. Nihayet Hektor, ilahe "Pallas Atene" tarafından idare olunan Aşil'in darbeleri altında telef oluyor.]2

Küçük başlıklı **Odise**:

Şüphesiz İlyada'dan sonra tanzim edilmiş olan **Odise**, Akalar reislerinin en hatibi olan Ülis'in **Turova**'nın zaptından sonra, dönüşteki sergüzeştlerini hikâye ediyor.

[**Turova**'nın zaptından sonra Ülis, deniz ilahı Poseidon tarafından memleketi İak'a geri dönmekten men olunmak suretiyle işkenceye maruz kalıyor. Dalgalar üzerinde uzun müddet sallandıktan sonra Feakiyenler Adası'nda gemisi batıyor. Memleketin kralı tarafından iyi kabul görüyor. Ülis, krala fevkalade sergüzeştlerini anlatıyor ve ondan aldığı bir gemiyle İtak'a dönüyor. Halbuki İllis'i ölmüş zanneden birçok genç reisler onun sarayına yerleşmişler ve zevcesi güzel Penelop'u içlerinden birisiyle evlendirmeye mecbur etmek istiyorlar. Penelop bunları mahirane bir surette}*2

[90]

[bekletiyor ve nihayet Ülis gelerek oğlu Telemak'ın da yardımıyla küstahları öldürüyor.]2 * Tarih. c.I, s.202.

1 Bu sözcükler eski yazı çıkma ile yazılmıştır. (Y.N.)

2 Bu bölümün üstü çizilidir. (Y.N.)

Küçük başlıklı

ÖMER2 HİKÂYELERİ VE TARİH Ömer şairlerinin tarihle az çok bir münasebeti vardır.

Ömer şairleri eski Akaların tarihini öğretmiyor; fakat onların ahlakını ve medeniyetlerini tanıtıyor.

Homer ve **Odise**'deki o kadar garip ve güzel tasvirlerle göre IX. asırdaki İyon hayatı göz önüne getirilebilir zannediliyor. Hakikatte, şairin eserinde etrafında gördüğü şeylerden aldığı intibalarla uzak bir mazinin tahayyülleri o derece yekdiğerine karışıyor ki, bunları ayırt etmek mümkün değildir. Denebilir ki, Ömer şairleri, bize İyonların IX. asırda nasıl yaşadıklarını değil, IX. asırdaki bir İyon şairinin eski Akalar hayatını nasıl tasavvur ettiğini göstermektedir.

Bu suretle **İlyada** ve **Odise**'nin bazı kısımları eski zamanların hatıralarını canlandırmaktadır. Miken ve Girit'te yapılan bazı yeni keşifler, Ömer hikâyelerinin adeta resimlerini teşkil ediyor. [Buna aşağıdaki iki fıkraya göre hükümlenabilir. İlyada'dan alınmış olan birisi, Miken Kralı Agamemnon'un muharebe için silahlandığını gösteriyor. Miken'deki kral mezarlarında bulunmuş olan fildişi, altın ve/*3

Atatürk ve Truva: Atatürk Çanakkale'de 100.Yıl

Atatürk 1913'de Truva'yı gezmiş

Burak GEZEN- Ersan KÜÇÜKKURU/ÇANAKKALE, (DHA)

ÇANAKKALE Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanı Yrd.Doç.Dr. Mithat Atabay, Mustafa Kemal **Atatürk**'ün 26 Mart 1913 tarihinde çıktığı askeri inceleme gezisi sırasında Truva Antik Kentini de gezdiğini söyledi.

ATATÜRK 1913'TE TRUVA'YI GEZMİŞ

ÇOMÜ öğretim üyesi Yrd.Doç.Dr. Mithat Atabay, Mustafa Kemal'in, tuttuğu küçük not defterlerinden birinde, Truva'yı ziyaretinden bahsettiğini anlattı. Bu bilgiyi, 2010 yılı içinde 'Çanakkale 1915 Mustafa Kemal **Atatürk** ve Modern **Türkiye**' konulu sempozyumda tebliğ olarak da sunduklarını hatırlatan Yrd.Doç.Dr. Atabay, yaptığı incelemelerde, Mustafa Kemal **Atatürk**'ün Gelibolu Yarımadası'na karadan ve denizden yapılacak genel bir saldırı için 26 Mart 1913 yılında askeri inceleme gezisine çıktığının anlaşıldığını belirtti. **Atatürk**'ün 32 tane küçük not defteri bulunduğunu aktaran Yrd. Doç. Dr. Atabay şöyle dedi:

"Mustafa Kemal, bu defterleri Harp Okulundan başlamak üzere 1932 yılına kadar tutmuştur. Bu defterlerin 14 tanesi yayınlandı. 23 tanesi ise ATESE Başkanlığında, 8 tanesi Anıtkabir Müzesi'nde, 1 tanesi de Cumhurbaşkanlığı arşivinde bulunmaktadır. Şu ana kadar henüz açıklanmayan bir not defterindeki kısa yazıda, Mustafa Kemal 1913 yılında Truva'yı ziyaret ettiğinden bahsediyor."

'İSKENDER'İN ORDULARINI GEÇİRDİĞİ YERİ İNCELEMİŞ'

Bu gezide, Mustafa Kemal'in yaveriyle birlikte önce Gelibolu Yarımadası'na geldiğini belirten Yrd. Doç. Atabay, şöyle devam etti:

"Mustafa Kemal ilk olarak Bolayır'a gelmiş. Ortaköy Tayfur üzerinden Karainebeyli, Kumköy, Yalova, Akbaş ve Sestos'a geçmiştir. Güzergah üzerinde Büyük İskender'in ordusunu geçirdiği yeri incelemiş ve notlar almıştır. Sonra Bigalı Kalesi'nde öğle yemeğini yemiş ve Maydos'a (Eceabat) geçmiştir. Kilitbahir Köyü'ndeki Namazgah Tabyasının durumunu inceledikten sonra 26 Mart 1913 tarihinde akşam Kirte'de kaldı. Ertesi gün Seddülbahir Kalesine geldi. Bir tekne ile Anadolu yakasına geçti. Büyük İskender de buradan geçmişti zaten. Orhaniye Tabyasına uğradı. Yel değirmenlerini geçerek Yenişehir'e geldi. Aşil'in mezarı olarak bilinen yere baktı. Ardından Truva'ya gelmiş ve harabeleri gezmiş. Küçük not defterine

notlar almış. Mustafa Kemal, bu askeri inceleme gezisi sırasında Büyük İskender'in savaşı nasıl gerçekleştirdiğini ve nasıl başarıya ulaştığını, coğrafi açıdan nasıl bir konuma sahip olduğunu çok iyi bildiği görülmekte ve Kolordusu'nun da hareket tarzı ve planlamasını bu örneği dikkate alarak sonuçlandırmak istediği görülmektedir. Mustafa Kemal 28 Mart 1913 tarihinde yeniden Gelibolu Yarımadası'na geçmiştir. Ziyaretten anlaşılan, Mustafa Kemal'in, 1915 yılında Çanakkale Kara Savaşları başladığı sırada Gelibolu Yarımadası'nın savunma sistemiyle ilgili ortaya koyduğu düşüncelerin daha 1913 yılında şekillendiğine bir örnek teşkil eder. Bu konu şimdikiye kadar hiç dikkate alınmamıştı.”

HEKTOR VE ATATÜRK KIYASLAMASI

ÇOMÜ Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi ve Truva kazı Başkan Yardımcısı Doç.Dr. Rüstem Aslan da, Truva Savaşı ile Çanakkale Savaşı arasında büyük benzerlikler olduğunu belirterek şunları söyledi:

“Truva Savaşı'na baktığımızda, Truva'yı Akhalılara karşı savunmak için Anadolu'dan gelen güçleri görüyoruz. Anadolu birliği var. Aynı savunma tarzını ve dayanışmayı Çanakkale Savaşları'nda da görüyoruz. Anadolu'nun her köşesinden insanlar bu bölgeyi savunmaya geliyorlar. Truva Savaşı'nın, Anadolu Birliği'nin sembolü, komutanı Hektor, Gelibolu'daki dayanışmanın, savunmanın en önemli ismi de **Atatürk**.”

Çanakkale Kent Müzesi ve Arşivinde “Kentte Mustafa Kemal 1” isimli konferansın konuğu olan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Tarih Bölümü Öğretim Üyelerinden Yrd. Doç Dr. Mithat Atabay, **Atatürk**'ün Çanakkale'ye gelişi hakkında bilgi verdi.

3 bölümden oluşan konferansın ilk bölümünde Mustafa Kemal'in 1912 Balkan Savaşı ile birlikte kente ilk gelişine dair arşiv belgeleri ele alan Yrd. Doç Dr. Mithat Atabay, Mustafa Kemal'in 1912- 1913 döneminde Çanakkale'de bulunduğu süre içerisinde görev yaptığı arkadaşları ile İttihat ve Terakki arasındaki farkların ortaya çıktığını, bu farklar ile Cumhuriyet dönemine kadar birlikte hareket ederek önemli görevler aldıklarını belirtti. İkinci başlık altında 1915'deki görevleri esnasında Mustafa Kemal'in savaş dışı anılarına yer veren Atabay, Mustafa Kemal'in Çanakkale cephesinden dostlarına yazdığı mektuplara değindi. Atabay, Madam Corinne ile yaptığı yazışmalardan parçaları da konuklar ile paylaştı. Mektupların Çanakkale'den yazıldığını, bunun için ayrı bir önem taşıdığını belirten Mithat Atabay, Çanakkale'nin Mustafa Kemal'in kente gelişinin 100. yılını kutlayan bir kent olduğu için şanslı olduğunu belirtti. Çanakkale Savaşı sırasında Mustafa Kemal'in Bigalı'da kaldığı evin sahibesi Lütfiye Kanyılmaz'ın “O zamanlar kaçgöç vardı. Erkeklerden saklanırdık. Şimdiki zaman olsa kaçır mıyım?” diyerek hayıflandığını dile getirdi. Şubat ayının ilk haftasında Mustafa Kemal'in Cumhurbaşkanı olduktan sonra kente gelişleri, Mart ayı içerisinde ise **Atatürk** devrimlerinin kente yansımalarını içeren konferansların Kent Müzesinde düzenleneceğinin duyurusu ile etkinlik sona erdi.

Kaynak: İhlas Haber Ajansı

Kaynak: <http://www.haber3.com/yrd.-doc.-dr.-mithat-atabay-kent-muzesinin-konugu-oldu-1146214h.htm#ixzz1kag44HAT>

BAŞBUĞ, TRUVALILARIN DA İNTİKAMINI ALMIŞ

06 Eylül 2010, Pazartesi 16:59:41

Atatürk'ün Çanakkale Savaşları sırasında Troia Savaşları'nın tarihsel algılamasını devam ettirdiği bildirildi.

Çanakkale Savaşları sırasında "Anafartalar Kahramanı" unvanı alan **Türkiye** Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal **Atatürk**'ün, Çanakkale Savaşları'ndan önce 27 Mart 1913 tarihinde, Troia Antik Kenti'ni ziyaret ettiği, yörenin ve Troia Savaşları'nın tarihsel algılamasının **Atatürk** tarafından da devam ettirildiği bildirildi.

(İLGİLİ GALERİ) ATATÜRK TRUVA'DA

Troia Kazı Heyeti Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Rüstem Aslan ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Tarih Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Mithat Atabay, **Atatürk**'ün Troia Antik Kenti'ni ziyaretiyle ilgili Korfmann Müzesi'nde basın toplantısı düzenledi.

Doç. Dr. Aslan, bu yılki kazı çalışmalarının dışında, arşivlerde ortaya çıkan bir bilginin, Troia'nın önemini, antik kente gelen tarihi kişilerle ilgili olan bilgileri biraz daha geliştirilmesi gerektiğini ortaya koyduğunu söyledi.

Herkesin Troia'yı Pers Kralı Kserkes, Büyük İskender, Romalı imparatorlar ile Fatih Sultan Mehmet'in ziyaretlerinden tanıdığını, arşivlerde yapılan son çalışmada, **Atatürk**'ün de yöreyi ziyaret ettiğinin belirlendiğini bildiren Aslan, şöyle konuştu:

"Troia'yı politik anlamda değerlendirdiğimizde, Asya'nın Avrupa'ya karşı verdiği bir savaş olarak algılanmıştır. Burada tarihsel bir devamlılık söz konusudur. Bu devamlılığı, biz hep Fatih Sultan Mehmet'e kadar getiriyorduk. Buranın tarihsel algılamasının **Atatürk** tarafından da devam ettirildiğini anlıyoruz. Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasındaki savunma çok güçlü. Gelibolu'nun ise öncelikle savunulması gerekiyor. **Atatürk**, gezisi sırasında askeri ve stratejik açıdan İlyada Destanı'ndan, Troia Savaşları'ndan dersler çıkarıyor. Yeni sonuçlar ortaya çıkarıyor ve bunu Çanakkale Savaşları'ndaki savunma sırasında bir şekilde uyguluyor diyebiliriz."

Aslan, Troia Savaşı'nı bilmeden, Çanakkale Savaşları'nın algılanamayacağını, Çanakkale Savaşları'nı algılayamadan Troia Savaşları'nın anlamlandırılmayacağını belirterek, "Çanakkale Savaşları, eski Troia Kazı Başkanı Manfred Osman Korfmann'ın da dediği gibi, son Troia Savaşı'dır. İki savaş arasında sonuçları ve stratejileri açısından çok önemli benzerlikler vardır. **Atatürk**'ün Troia'ya ziyareti de bunu açık bir şekilde göstermektedir" dedi.

Troia Savaşı'nda, Troia'yı Akhalılara karşı savunmak için Anadolu'dan gelen güçleri gördüklerini ifade eden Aslan, "Burada kenti savunmak için Anadolu birliği var. Aynı savunma tarzını, aynı dayanışmayı Çanakkale Savaşları'nda da görüyoruz. Çanakkale Savaşları'nda, Anadolu'nun her köşesinden insanlar bu

bölgeyi savunmaya geliyor. Troia Savaşı'nın, Anadolu birliğinin sembolü ve komutanı Hektor, Gelibolu'daki dayanışmanın, savunmanın en önemli ismi de **Atatürk**'tür" diye konuştu.

"ATATÜRK'ÜN DÜŞÜNCELERİ 1913 YILINDA ŞEKİLLENDİ"

ÇOMÜ Tarih Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Mithat Atabay de 1913 yılındaki Balkan Savaşları sırasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok zor günler yaşadığını, siyasi ve ekonomik alandaki sıkıntıların had safhaya ulaştığını dile getirdi.

Atatürk'ün 26 Mart 1913 yılında bir askeri inceleme gezisine çıktığını, bu kapsamda, Bolayır'dan hareket eden Mustafa Kemal ve yaverinin Ortaköy, Tayfur üzerinden Karainebeyli, Kumköy, Yalova, Akbaş ve Sestos'a geldiğini, güzergah üzerinde, Pers kralı Kserkes'in ordusunu 674 parça gemiyle Anadolu'ya geçirdiği yer olan Sestos-Abidos bölgesini incelediğini ve notlar aldığını kaydeden Yrd. Doç. Dr. Atabay, "**Atatürk**, Bigalı Kalesi'nde öğle yemeğini yedi. Kilye Koyu ve Maydos'a (Eceabat) geçti. Kilitbahir, Namazgah ve Hamidiye tabyalarının durumunu inceledi. Daha sonra Kirte'ye (Alçitepe) geldi ve akşam orada kaldı" dedi.

Yrd. Doç. Dr. Atabay, ertesi gün Seddülbahir Kalesi'ni gezen, tekneyle Anadolu yakasına geçen ve Büyük İskender'in karaya ayak bastığı yerden Anadolu topraklarına çıkan **Atatürk**'ün Orhaniye Tabyası'na uğradığını, yel değirmenlerini geçip, Yenişehir'e geldiğini ve Aşil'in mezarı olarak bilinen yere baktığını anlattı.

Atatürk'ün gezisi kapsamında, 27 Mart 1913 tarihinde Troia Antik Kenti'ne geldiğini, harabelerin tamamını gezdiğini ve küçük not defterine krokiler çizdiğini belirten Yrd. Doç. Dr. Atabay, şunları söyledi:

"Mustafa Kemal'in bu askeri inceleme gezisi sırasında, Büyük İskender'in savaşı nasıl gerçekleştirdiğini, nasıl başarıya ulaştığını, coğrafi açıdan nasıl bir konuma sahip olduğunu çok iyi bildiği görülmekte. Kolordusunun da hareket tarzı ve planlamasını, bu örneği dikkate alarak sonuçlandırmak istediği anlaşılmaktadır. Bu ziyaretin, **Atatürk**'ün 1915 yılında Çanakkale Savaşları başladığında, Gelibolu Yarımadası'nın savunma sistemiyle ilgili olarak ortaya koyduğu düşüncelerin, 1913 yılında şekillendiğine örnek teşkil etmesi gerekir."

"TRUVA'NIN İNTİKAMINI ALDIM"

Atatürk, Büyük Taarruz'dan sonra 1922 yılında, kan ve barut kokuları arasında, yanındaki bir subayın da duyabileceği biçimde 'Truva'nın intikamını aldım' demişti. Fatih Sultan Mehmet de İstanbul'un fethinden sonra Truva'ya giderek Truvalı kahramanların anısına kurban kesmişti. O gün genç padişahın dudakları arasından şu sözler dökülmüştü: 'Truvalıların öcünü aldım.'

ATATÜRK VE ZEYTİN

1. Kurtuluş Savaşı Yılları

Eldeki buğday, un, saman, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek ve kasaplık hayvanlar, şeker, gaz, pirinç, sabun, yağ, tuz, zeytinyağı, çay, mum stoklarından yüzde 40'ına komisyonlarca el konarak ambarlara alınacaktır. Sahiplerine belirlenecek fiyat üzerinden kuruşlu tutanak verilecektir. (TBMM Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal /7 Ağustos 1921/Tekâlifi Milliye buyruğu.)

2. Zeytinci Mustafa ve Zeytinci Sait

Gemlik'te: Gazozcu Haydar, Tuhafiyeci Yahya

Zahireci İsmail, Bekir Ali, Adil ve Hasan, Hüseyin, Çiftçilerden Ethem, Zeytinci Mustafa, Zeytinci Sait, Bakkal Osman ve Halil Efendilere

Okuma ve yazmayı bir haftada öğrenmek gayretini gösterdiğinizden memnun oldum, tebrik ederim.

Arapça ve Farsça kelimelerinde k ve g önlerine h gelmesi meselesiyle zihinlerinizi meşgul edip karıştırmayınız.

Tespit edilmekte olan lügat, bunu arzunuz üzerine halledecektir, efendim.

Reisicumhur Gazi M.Kemal (Ankara, 27 Eylül 1928)

3. Zeytinlerin Hastalıklara Karşı Himayesi

Amasya elmalarının, Sürmene Zeytinlerinin hastalıklara karşı himayesi lüzumundan mahallerinde bahsedilmiştir.

Tedbir: İktisat Vekâletinin mücadele işini yeni ve canlı bir zihniyetle ele alması lâzımdır.

(Seyahat Notları , 1930)

4. Zeytin Ağaçları

Zeytin ağaçlarını aşıl原因ların tapu harçlarından muaf tutulması birinci notlarda kaydedilmişti. Bunun ehemmiyeti bu seffer gördüğümüz yerlerde tekrar müşahede edildi. (Seyahat Notları , 1931)

5. Zeytinyağlarımız

Memlekette yerini tutacak (aynı değilse bile) mukabili olan maddelerin istihsaline yarayan şeyler teşviki sanayi kanunundan istifade ederek madde iptidaiye halinde gümrüksüz ithal olunmamalıdır. Bu yüzden zararlarımız fazladır. Meselâ Vejetalin istihsaline yarayan ayçiçeği, araşit, Hindistan cevizi bu suretle giriyor. İstihsal olunan nebatî yağlar bir taraftan piyasaya çıkıyor. Yemeklikte kullanıldığı gibi kısmen sabunculukta da kullanılıyor.

Bu sebeple daha faydeli ve daha gıdalı olan zeytin-yağlarımız dahilde az satılıyor. Haricî piyasalarda müşteri beklemeğe mahkûm oluyor. Mahdut sanayicilerin istifadesi için açılan bu yol müstahsillerimizin ağır zararı ile ödeniyor. Zeytinyağcılarımız, bu cüzden yer yer şikâyetçidirler. Eğer bunların imâli müteakip memleketten aynen ihracı kati olarak temin edilmeyecekse usulü büsbütün kaldırmalıdır. (Seyahat Notları , 1931)

6. Zeytinyağını Himaye Etmek

Dahilî piyasa vejatalin arıyorsa bunu ya memlekette yetiştirilecek ay çiçeğinden istihsal etmenin yolunu bulmalı, yahut zeytinyağını himaye edecek bir gümrükle giren yağlardan tedarik etmelidir.

(Seyahat Notları , 1931)

7. Zeytinyağ Kooperatifleri

Atatürk, Edremit'e ikinci ziyaretini gerçekleştirmeden önce 7 Şubat 1931 Cumartesi günü geldiği Balıkesir'de, Edremit temsilcisinin zeytinyağı ile ilgili konuşması üzerine şunları söyler:

"Zeytinyağı üzerinde üretim ve ihracatta bulunanlar kooperatifler teşkil ederek, diğer mıntikalardaki meslektaşları ile birlikler yaparak tam bir birlik içinde çalışmalıdırlar."

Gazi, daha sonra "tağış edilmemiş zeytinyağı çıkarmak" gerektiğini belirtip, zeytinyağı üretici ve ihracatçıları teşvik ederek konuşmasını bitirir. (7 Şubat 1931, Balıkesir)

8. Zeytincilik Uzmanları

Atatürk, 1929 yılında Yalova'ya gittiğinde verimsiz, tek tük tanelerin olduğu zeytin ağaçlarını görünce merak ediyor. Verimsizliğin nedenini öğrenmek istiyor ama anlatacak uzman bulunamıyor. Ardından talimat veriyor:

"Hangi ülkede zeytincilik gelişmişse o ülkenin uzmanlarını getirin öğretsinler."

İtalya'dan gelen zeytincilik teknisyenleri köy köy kurslar veriyor. 1931'de ziraat fakültesi öğrencileri İtalya'ya eğitime gidiyor. Zeytinci budamayı, gübrelemeyi, bakımı, sulamayı öğreniyor.

Atatürk, Yalova Millet Çiftliği'ni (Yalova Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü) 1929 yılında ziyaret ettiğinde, yörenin tek geçim kaynağı olan zeytinciliğin geliştirilmesi ve çiftlik yakınında bulunan verimden düşmüş 4.000 ağacın gençleştirilerek örnek bir zeytinlik durumuna getirilmesi talimatını vermiştir. Bunun üzerine, çiftlikte hızlı bir budama, gübreleme, bakım ve sulama çalışması yapılarak zeytinlikler verimli duruma getirilmiştir.

Atatürk'ün emirleriyle İtalya dan Petrini adında bir teknik eleman getirtirilerek Bursa ilçelerindeki zeytinci köylerde kurslar açılmış ve zeytin çiftçisi bilinçlendirilmiştir. **Atatürk** bu çalışmaları takip etmiştir.

Tarımda Tedrisatı Islah Kanunu çerçevesinde yurt dışına yetiştirilmek üzere gönderilen personelin büyük çoğunluğu zeytinciliğe ayrılmış ve Nizamettin Turgay, Ferruh Barlas, Kadri Akçal ve Adil Aytuna 2 yıl İtalya'ya gönderilirler. Eğitimlerinden sonra Tarım Bakanlığına bağlı Mıntika zeytincilik Mùtehassısıslığında görevlendirilirler.

Bu çalışmalar kapsamında yetiştirilen genç ziraatçılar "Zeytin bakım fen memuru" olarak köylerde zeytin çiftçilerini 15 günlük kurslar içinde eğitirler. Kurslarda başarılı olup mezun olanlara "usta" ikinci kez kursa katılarak mezun olanlara ise "çırak" olarak ehliyetnameleri verilmiştir.

Bu şekilde binlerce zeytin çiftçisi eğitilmiş ve ileri yıllarda tekrar eğitimden geçirilerek başarılı olup olmadıkları sürekli takip edilmiştir. İlk zamanlar köylüler ağaçlarını budatmak istememişler ve zeytinliklere jandarma eşiliğinde girilmiş ve ağaçlar budanmıştır.

İleriki zamanlarda budamanın faydasını gören köylüler arasında da da bu kez zeytin bakım fen memurlarının ilk önce benim bahçeme girsin kavgaları çıkmıştır. Maalesef 1950 yılında bu teşkilatlar kaldırılmıştır.

1937 yılında İzmir Bornova da “Zeytincilik İstasyonu” kurulmuş ve halen günümüze dek Zeytincilik Araştırma Enstitüsü olarak hizmet vermektedir.

1939 yılında **Türkiye** Cumhuriyeti tarihinde bir ilk gerçekleşmiş ve bir ürün için “3573 Sayılı Zeytinciliğin İslahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Yasa” çıkarılmıştır.

9. Atatürk Orman Çiftliği

Atatürk'ün tarıma ve tarım yapana verdiği önemin ispatı Orman çiftliğine vermiş olduğu önemde görülmektedir. **Atatürk Türk** köylüsünün çağa ayak uydurarak makineli tarıma geçmesini çok istemekteydi, bunun için **ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ** köylümüne örnekti. Orman çiftliğine çok önem veriyordu.

Ancak ölümü ile **Türk** köylüsünün de geleceği tehlike altına girdi. **Atatürk**'ün sağlığında başlayan zeytinciliğin ıslahı konusu ölümünden 2,5 ay sonra 26/01/1939 yılında kanun olarak çıkmıştır. Bu ivme ile 50'li yıllara kadar zeytinciliğe verilen önem devam edebilmiştir.

Eğer 1929 yılından beri aynı görüş günümüze kadar gelebilseydi, **Türkiye** dünyada en çok ağaç sayısı ve ürün alan ülkelerin başında olabilirdi. Günümüzde artık ekonomik olarak zeytinin değer kazanması, insanları zeytin ağacı dikimine ve ziraatına maddi olarak zaten itmiştir. Ancak arada durgun geçen 50 yıl gerçeğini kimse değiştiremez.

Bugün olan, bu zeytin fidanı dikim furyası, şu geçen 50 yıllık zaman içinde olsaydı. 50 yaşında milyonlarca daha zeytin ağacı ile dünyanın en büyük zeytin ve zeytinyağı üreten ülkesi olur, dünya zeytin ve zeytinyağı borsası da elimizde olurdu.

10. Zeytinciliğin İslahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanun

Madde 1 – Alelümum aşılı zeytinlerin bakım, tımar ve toplanma ve sıklarının kökletme ve yeniden fidan dikme suret ile meydana getirilecek zeytinliklerin tesis ve yetiştirme, yabancı zeytinliklerin açma ve aşılama işleri Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının direktifi altında yapılır.

Madde 2 – (Değişik: 28/2/1995 - 4086/1 md.)

Orman sınırları dışında bulunan ve Devletin hüküm ve tasarrufunda olan yabancı zeytinlik, Antep fıstığı ve harnupluklar ve her nevi sakız neveleri ile orman sınırları dışında olup da 17.10.1983 tarih ve 2924 sayılı Kanun kapsamında bulunmayan zeytin yetiştirmeye elverişli fundalık ve makilikler Tarım ve Köy İşleri Bakanlığınca tespit edilip haritalanır.

Madde 3 – (Değişik: 28/2/1995 - 4086/2 md.)

Yukarıdaki madde gereğince tespit edilen alanlar yerel koşullar dikkate alınmak suretiyle Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca belirlenecek esaslara göre en az 25 dönümlük parseller halinde parsellenir ve bilinen araçlarla ilan edilir.

Bu alanlarda yabani zeytin, fıstıklık ve harnupluk ile sakız neveleri olan menengiç, buttum, yabani sakız, Filistin sakızı ağaçlarını aşılıp yetiştirecekler ile zeytin yetiştirmeye elverişli fundalık ve makilik alanlarda gerekli temizlemeyi yapıp zeytin dikim alanları meydana getirecekler, dilekçe ile arazinin bulunduğu en büyük mülki amire başvururlar. Başvuranlar arasında Bakanlıkça belirlenecek esas ve öncelik sırasına göre seçilen kişilerden, bu işlemleri yerine getireceklerine dair bir yükümlülük belgesi alınır. Fidan dikecek olanlara devletçe maliyet bedeli üzerinden zeytin fidanı sağlanır.

Beş yıl süre ile taşınmazın gayesine uygun olarak kullanıldığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca tespit edilenlere mahallin en büyük mülki amiri tarafından tapuları devredilir. Bu yolla verilen taşınmazlar hiç bir şekilde verilmiş amacı dışında kullanılamaz. Kabul Tarihi : 26/1/1939 Yayımlandığı R. Gazete : Tarih : 7/2/1939 Sayı : 4126

Bu taşınmazlar; miras dahil hiç bir şekilde bölünemez, verilmiş tarihindeki yüzölçümü hiç bir şekilde küçültülemez. Aksi takdirde Hazinece geri alınır. Bu hususlarda taşınmaz siciline gerekli şerh verilir.

Bu maddeye göre verilen süre içinde aşılama, temizleme, dikim ve bakım işlemleri yapılmamış olursa verilen izin Bakanlıkça resen iptal edilir.

(1) Bu Kanun hükümleri 9/7/1956 tarih ve 6777 sayılı Kanun gereğince sakız ve neveleriyle harnupluklara da teşmil edilmiştir.

1662

Madde 4 – (Mülga: 28/2/1995 - 4086/8 md.)

Madde 5 – (Mülga: 28/2/1995 - 4086/8 md.)

Madde 6 – (Mülga: 28/2/1995 - 4086/8 md.)

Madde 7 – Birinci derece askeri memnu mıntakalarda bulunan aşılı zeytinlerin bakım, yabani zeytinlerin aşılınması işleri zeytin bakım teşkilatının vereceği talimat altında mahallin askeri makamlarınca yaptırılır.

Madde 8 – Devlet malı zeytinliklerden aşılınmak üzere bir şahsa veya şirkete veya köylüler manevi şahsiyetlerine verilecek yabani zeytinlik sahası yirmi hektardan yukarı olamaz. Ancak aldığı sahayı vekaletçe tayin edilecek müddet içinde mahsuldar hale getirenlere müracaatları takdirinde aynı miktarda yeni parçalar verilir. Bu tevziatta evvela toprak sahibi olmiyanlar, sonra en yakın köylüler ile küçük çiftçiler tercih olunur. İcabında bu yirmi hektar miktar İcra Vekilleri Heyeti kararıyla tezyit edilebilir.

Madde 9 – Dekar başına on beş ağaçtan fazla ve on ağaçtan aşağı olmamak üzere yabancı zeytinlikleri aşılı bir hale getirmeyi taahhüt edenlere **Türkiye** Cumhuriyeti Ziraat Bankasınca, mevzuatı dairesinde ve kanununun 10, 28 inci maddeleri hükümlerine göre, ağaç başına bir liraya kadar kredi verilir.

Madde 10 – Bankaca ikraz edilecek paranın birinci kısmı arazi tamamen temizlenip delicelerin aşılmağa elverişli bir hale getirildiği hakkındaki zeytin bakım memuru raporuna müsteniden, ikinci kısmı da yapılan aşının yüzde doksan muvaffak olduğu yine memur raporile tesbit edilmek şartıyla aşının tatbikından bir sene sonra verilir.

Madde 11 – Aldığı arazi parçasını açıp deliceleri aşuya hazır bir hale getirerek Ziraat Bankasından ilk taksiti alıpta o mevsimde aşı işini bitiremeyenlerden bankadan aldıkları para faizile beraber, bankanın zirai alacaklarının tahsili yolundaki usulüne tevfikan istirdat olunur ve tapu da iptal edilir.

Madde 12 – Aşılı zeytinliklerin bakım işleri için zeytin müstahsillerine mahsulün satış mevsiminde ödenmek üzere Ziraat Bankasınca kısa vadeli ikraz yapılır.

Madde 13 – Muayyen kıtadaki zeytinliklerde toprak ve ağaçlar ayrı ayrı hakiki veya hükmi şahıslara ait olduğu takdirde arazinin kıymeti yüksek ise toprak sahibine, ağaç kıymeti daha fazla ise bunun sahibine diğerinin malını satın alması teklif edilir. Her iki taraf da reddettikleri takdirde arazi Hükümetçe kıymetlerine nazaran aralarında taksim edilerek tapuya bağlanır.

Madde 14 – (Değişik: 28/2/1995 - 4086/3 md.)

Zeytinliklere her çeşit hayvan sokulması, yerleşim sahaları hariç, zeytin sahalarına en az bir kilometre yakınlıkta koyun ve keçi ağılı yapılması yasaktır.

Ancak çift sürme ve nakliyatta kullanılan hayvanlara ağızlık takılması şartıyla müsaade edilir.

Bu hükme riayet etmeyenler, zarar görenin şikayeti üzerine 1 aydan 3 aya kadar hapis ve meydana gelen zararın vehametine göre iki milyon liradan on milyon liraya kadar para cezasına mahkûm edilirler. Fiilin tekerrürü halinde hapis ve para cezası bir misli artırılır.

Çiftçi mallarını korumakla yükümlü bulunanlarca düzenlenen tutanaklar aksi sabit oluncaya kadar geçerlidir.

Madde 15 – Beş yüz ağaçtan aşağı olmamak üzere yabancı zeytin aşılıyanlara veya aşılı zeytinlerinin bakım işlerini en iyi yapanlara Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca takdir edilecek miktarda nakti mükafat verilir.

Madde 16 – Fenni budama aletleriyle aşı takımlarının zeytin müstahsilleri arasında yayılabilmesi için budama ustalar ile ehil müstahsillere Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca meccanen budama aşı takımı ve levazımı verilebilir.

Madde 17 – (Değişik: 28/2/1995 - 4086/4 md.)

Devlet, zeytinciliğin ıslahı, yeni zeytin dikim alanlarının tespiti, zeytin dikim ve yetiştirilmesinin teşviki ile verimin artırılması, hastalık ve zararlılarla mücadele ile ürün elde etmekte masrafları azaltıcı araç ve gereçlerin imal ve ithalinde gerekli kolaylıkları sağlar.

Zeytinlik bölgelerin il veya ilçelerinde zeytin hastalık ve zararlıları ile mücadele amacı ile 1580 sayılı Kanun hükümleri dairesinde birlikler kurulur. Zararlılarla mücadelede Devlet birliklere gerekli araç, gereç ve finans kaynaklarını sağlar ve bu konuda Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yeterli eleman görevlendirilir. Ürünün elde edilmesinden sonra üretici, birlikçe tespit edilecek payına isabet eden mücadele giderini öder. Ödemeyen üreticiden amme alacağının tahsiline dair usul ve esaslarla bu pay birlikçe tahsil edilir.

Yukarıdaki fıkra gereğince kurulacak birliklerin kuruluş ve çalışma esasları ile zeytinliklerin bakımı Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca üç ay içinde hazırlanacak yönetmelikle belirlenir. Belirlenecek bu kurallara göre zeytinliklerine bakmayan üreticiden ağaç başına yirmibeşbin lira hafif para cezası alınır.

Madde 18 – (Mülga: 28/2/1995 - 4086/8 md.)

Madde 19 – Alelümum el, hayvan ve makine kuvvetile işleyen yağhane ve zeytinyağı fabrikalarında ve salamura zeytinciliğinde yüksek vasıflı zeytinyağı ve salamura zeytin tanesi istihsal edilebilmesi için alınması lazımgelen telkinci ve öğretici tedbirleri almağa Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yetkilidir.

Madde 20 – (Değişik: 28/2/1995 - 4086/5 md.)

Zeytinlik sahaları içinde ve bu sahalara en az 3 kilometre mesafede zeytinyağı fabrikası hariç zeytinliklerin vegatif ve generatif gelişmesine mani olacak kimyevi atık bırakan, toz ve duman çıkaran tesis yapılamaz ve işletilemez. Bu alanlarda yapılacak zeytinyağı fabrikaları ile küçük ölçekli tarımsal sanayi işletmeleri yapımı ve işletilmesi Tarım ve Köyişleri Bakanlığının iznine bağlıdır.

Zeytincilik sahaları daraltılamaz. Ancak, belediye sınırları içinde bulunan zeytinlik sahalarının imar hudutları kapsamı içine alınması halinde altyapı ve sosyal tesisler dahil toplam yapılaşma, zeytinlik alanının % 10[unu] geçemez. Bu sahalardaki zeytin ağaçlarının sökülmesi Tarım ve Köyişleri Bakanlığının fenni gerekçeye dayalı iznine tabidir. Bu izin verilmesinde, Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca bağlı araştırma enstitülerinin ve mahallinde varsa ziraat odasının uygun görüşü alınır. Bu halde dahi kesin zaruret görülmeyen zeytin ağacı kesilemez ve sökülemez. İzinsiz kesenler veya sökenlerden ağaç başına ikimilyon liradan beşmilyon liraya kadar hafif para cezası alınır. Kesilen ve sökülen ağaçlar müsadere edilir.

Bu Kanunun yayımından önce zeytinlik alanlarına ilişkin kesinleşmiş imar planları geçerlidir.

Madde 21 – Bu kanunda yazılı suçlardan dolayı muhakeme icrası sulh mahkemelerine aittir.

Madde 22 – Zeytin ve zeytinyağ standardı için İktisat Vekaletinin talebi ile zeytin bakım teşkilatına daimi vazife verilebilir.

Madde 23 – (Mülga:28/2/1995 - 4086/8 md.)

Ek Madde 1 – (Ek:28/2/1995 - 4086/6 md.)

3573 sayılı Kanunda geçen ziraat vekaleti ibareleri, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

1664

Ek Madde 2 – (Ek: 28/2/1995 - 4086/7 md.)

Bu Kanunun 2 ve 3 üncü maddeleri;

- a) Kamu hizmetine tahsis edilmiş veya fiilen bu amaçla kullanılan taşınmaz mallarda,
- b) Kamu kurum ve kuruluşlarının hazırladıkları planlarda tarım dışı kullanıma ayrılmış alanlarda,
- c) Deniz kıyı kenar çizgisine 2 000 metre, tabii ve suni göl kıyı kenar çizgisine 500 metreden az mesafede bulunan alanlarda,
- d) 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanununa göre 1 inci derecede askeri yasak bölge kapsamına giren yerlerde,
- e) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında bulunan yerlerde,
- f) 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanununa göre uygulama alanı ilan edilen yerlerde,

Uygulanmaz.

Madde 24 – Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 25 – Bu kanun hükümlerini Adliye, Dahiliye, İktisat ve Tarım ve Köyişleri Bakanları yerine getirir.

11. Vasiyetname

Bilindiği gibi tarım ve tarımsal iktisat alanında bilimsel ve pratik denemeler yapmak amacıyla çeşitli zamanlarda, ülkenin çeşitli bölgelerinde birçok çiftlik kurmuştum.

Kuruluşlarından bu yana 13 yıldan beri devam eden çetin çalışmaları sırasında faaliyetlerini, buldukları iklimin yetiştirdiği her türlü üründen başka her türlü tarımsal konulara yayan bu kuruluşlar ilk yıllarda başlayan tüm kazançlarını geliştirmelerine harcayarak büyük, küçük pek çok fabrika ve imalathane kurmuşlardır. Tüm tarım makinalarını ve aletlerini yerinde ve yararlı biçimde kullanarak bunların hepsini onarmayı başarmış ve bir kısmını yeniden yapacak tesisler ortaya çıkarmışlardır. Yerli ve yabancı birçok hayvan ırkları üzerinde çiftçilik ve ürün bakımından yaptıkları incelemeler sonunda bunların çevreye en elverişli ve verimli olanlarını saptamışlar, kooperatifler kurarak ya da aynı nitelikte başka biçimlerde çevre köyleriyle birlikte yararlı şekilde çalışmışlar, bir yandan da iç ve dış piyasalarla sürekli ve sıkı temaslarda bulunarak çalışmalarını ve üretimlerini bunların isteklerine uydurmuşlar ve bugün her bakımdan verimli, olgun, çok değerli birer varlık haline gelmişlerdir. Çiftliklerin, yerine göre arazi islahı ve düzenlemesi, çevreyi güzelleştirme, halka gezecek, eğlenecek ve dinlenecek sağlıklı yerler hazırlanması; hilesiz ve nefis gıda maddeleri sağlanması, bazı yerlerde ihtikarla eylemli olarak ve başarılı mücadele yapılması gibi hizmetleri anılmaya değer. Bünyelerinin sağlamlığını ve başarılarının temelini oluşturan geniş çalışma ve

ticari esaslara göre yönetildiklerinde ve ülkenin başka yerlerinde de benzerleri kurulursa deneyimlerini müspet iş alanlarından alan bu kuruluşların, tarım usullerini düzeltme, üretimi arttırma ve köyleri kalkındırma yolunda devletçe alınan ve alınacak olan önlemlerin doğru seçimine ve gelişmesine çok elverişli birer etken ve dayanak olacaklarına inanıyorum. Ve bu kanıyla tasarrufumdaki bu çiftlikleri tüm tesisatı, hayvanları ve demirbaşlarıyla birlikte hazineye armağan ediyorum.

Gereken yasal işlemlerin yapılmasını dilerim.

Kemal Atatürk

Orman Çiftliği: Ankara'da, Orman, Yağmur-baba, Balgat, Macun, Güvercinlik, Tahar, Etimesgut, Çakırlar çiftliklerinden oluşmuş Orman Çiftliği; Yalova, Millet ve Baltacı Çiftlikleri; Silifke'de Tekir ve Şövalye Çiftlikleri; Dört yolda Portakal bahçesi ile Karabasamak Çiftliği; Tarsus'ta Pıloğlu Çiftliği.

1. Bunlarda mevcut arazi.

582 dönüm çeşitli meyve bahçeleri.

700 dönüm fidanlık ve buralarda meyveli, meyvesiz, muhtelif yaşlarda ve çeşitlerde 650 000 fidan vardır.

400 dönüm Amerikan asma fidanlığı. Burada 560 000 kök bağ çubuğu vardır.

220 dönüm bağ. Burada 88 000 adet bağ om-cası vardır.

370 dönüm çeşitli sebze yetiştirmeye elverişli bahçe.

220 dönüm 6 600 ağaçlı zeytinlik.

27 dönüm 1654 ağaçlı portakallık.

15 dönüm kuşkonmazlık.

100 dönüm park ve bahçe

2 650 dönüm çayır ve yoncalık.

1450 dönüm yeni tesis edilmiş orman.

148 000 dönüm tarıma elverişli topraklar ve meralar.

Toplam: 154 729 dönüm.

2. Bina ve tesisat:

45 adet büyük ve küçük idare binası ve ikametgah, tüm demirbaş ve mefruşatlarıyla birlikte.

7 adet 15 000 baş koyunluk ağıl.

6 adet, Aydos ve Toros yaylalarında tesis edilen mandıralar.

8 adet at ve sığırlara mahsus ahır.

7 adet umumi ambar.

4 adet hangar ve otluk.

6 adet lokanta, gazino ve eğlence yerleri, lunapark.

2 adet çeşitli imalat yapan fırın.

2 adet çiçek ve süs bitkisi yetiştirmeye mahsus yer.

Toplam:51 bina.

3.Fabrika ve imalathaneler:

Bira Fabrikası: Yılda 7 000 hekto litre bira yapacak kabiliyette. Bütün müştemilatıyla ve bütün işletme levazımı ve döner kıymetleriyle birlikte.

Malt fabrikası:Yılda 7 000 hekto litre biraya yetebilecek miktarda malt üretimine kabiliyetli, bütün müştemilatı ve işletme levazımıyla birlikte.

Buz fabrikası: Günde dört ton buz yapma kabiliyetinde, bütün müştemilatı ve işletme levazımıyla birlikte.

Soda ve gazoz fabrikası:Günde 3 000 şişe soda ve gazoz yapma kabiliyetinde. Bütün müştemilatı ve mütedavil kıymetleriyle birlikte.

Deri fabrikası:Yılda 14 000 çeşitli deri imalatına elverişli, bütün müştemilat ve mütedavil kıymetleriyle birlikte.

Ziraat aletleri ve demir fabrikası.

Biri Ankara, diğeri Yalova'da olmak üzere ikimodem süt fabrikası:Her ikisi günde ayrı ayrı 15 000 litre pastörize süt ve 1 000 kilo tereyağışleme kabiliyetindedir. Bunlarda bütün müşte-milat ve işletme levazım ve mütedavil kıymet-lerle birlikte.

Biri Ankara'da, diğeri Yalova'da iki büyü yoğurt fabrikası.

Şarap imalathanesi:Yılda 80 000 litre şarap imaline elverişli bütün müştemilat ve mütedavil kıymetlerle birlikte.

İki taşlı, elektrikle işler bir değirmen, bütün müştemilatı ve mütedavil kıymetleriyle birlikte.

İstanbul'da bulunan bir çelik fabrikasının yüzde 40 payı.

Biri Orman Çiftliğinin, biri Tekir Çiftliğinin olmak üzere, her biri 15 000'er kilo kaşar, 1000 teneke peynir, 600 teneke tuzlu yağ yapmaya elverişli iki imalathane, bütün işletme levazıma tıyla birlikte.

4. Umumi tesisat.

Biri Ankara'da, diğeri Yalova'da kurulu iki tavuk çiftliği.

Yalova'daki çiftliklerde iki özel iskele ve liman tesisatı.

Üçü Ankara'da ve ikisi İstanbul'da, beş satış mağazasının bütün tesisat ve demirbaşları.

Orman Çiftliğinde özel sulama tesisatı, kanalizasyon, telefon tesisatı, elektrik tesisatı, küçük beton köprüler, özel yollar, içme ve su dağıtım şubesi.

Yalova çiftliklerinde:Özel su tesisatı, beton köprüler.

Orman Çiftliğinde kurulu" çiftlik müzesi ve küçük çapta hayvanat bahçesi tesisatı, bunlann işletme levazımı vebütün'demirbaşları.

5.Canlı umumi demirbaş:

13 100 baş koyun "kıvırcık, merinos, karagül, karaman ırklarıyla bunlarm melezleri."

443 baş sığır, "Simental, Hollanda, Kırım, Jersey, GÖrensey, Halep, yerli ırklarıyla bunların melezleri, yeni üretilen Orman ve Tekir Cinsleri."

69 baş İngiliz, Arap, Macar, yerli ve bunlarm melezleri, koşum ve binek atları, 58 çoban merkebi.

2 450 baş .tavuk "legorn, rodayland ve yerli ırklar."

6.Umumi cansız demirbaş:

16 adet traktör, 13 harman ve biçerdöver makinası, her türlü tarım işlerini görmekte olan ziraat aletleri ve edevatınm tamamı.

35 tonluk bir adet deniz motoru, "Yalova Çiftliğinde."

5 adet, çiftliklerin nakliye işlerinde çalıştırılan kamyon ve kamyonet.

2 adet, çiftçilerin umumi servislerinde çalıştırılan binek otomobil.

19 adet, çiftçilerin umumi servislerinde çalıştırılan binek ve yük arabası.

Hatırlarsınız, **Türk** köylüsü **Türk**'ün efendisi olduğunu söylediğim zamam. Ben o efendinin arzu ve iradesi altında yıllardan beri çalışmış olan bir hizmetliyim. Şimdi beni çok heyecanlandıran olay **Türk** köylüsüne naçizane olsa da, küçük bir görev yapmış olduğumdur. Ulusun yüksek temsilciler heyeti bunu iyi görmüş ve kabul etmişse de benim için en unutulmaz bir mutluluk anısını bana vermişlerdir. Bundan dolayı çok yüksek bir zevkle ulus, ülke ve Cumhuriyet Hükümetine yapmaya mecbur olduğum görevlerden en basiti

karşısında gösterilen teveccühten, takdirden ne kadar duygulandığımı anlatamayacak haldeyim. Söz konusu olan armağan yüksek **Türk** ulusuna benim asıl vermeyi düşündüğüm armağan karşısında hiçbir değere sahip değildir. Ben, gerektiğinde en büyük armağanım olmak üzere **Türk** ulusuna canımı vereceğim. 13 Haziran 1937

Atatürk ve Çanakkale

1. "19.Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal"

Savaş Bakanı'na, Genelkurmay'a ve arkadaşlarına mektuplar yazdı, görüşlerini açıklayıp önerilerde bulundu. Yetkililerden bir cephe görevine atanmasını, arkadaşlarından da bunun için yardımlarını istedi. Savaş konusunda görüşlerini soran Salih Bozok'a Kasım başında yazdığı mektupta, "Almanlar bu savaşta başarılı olamayacaklar" dedikten sonra, "görevlendirilmem için Harbiye Nazırı'na yazıp, ateşemiliterlikte kalmak istemediğimi; millet ve memleket büyük bir savaşa hazırlanırken, herhangi bir birliğin başında bulunmak istediğimi bildirdim; ancak henüz bir cevap alamadım" diyordu. İsteğini sürekli yinelemesine karşın, görev yerine sinirini bozan yanıtlar alıyordu. Başkomutanlık Vekaleti'den Aralık başında aldığı yanıtta, "size orduda her zaman görev vardır, ancak ateşemiliterliğinizi daha önemli gördüğümüz için, sizi orada bırakıyoruz" deniliyordu.

Sonunda, doğrudan Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya yazarak, Sofya'da daha fazla kalmak istemediğini, görev verilmeyecekse açıkça söylenmesini istedi. Aralık başında gönderdiği mektupta şunları yazıyordu : "Vatanın savunulmasına yönelik etkin görevden daha önemli ve yüce bir görev olamaz. Arkadaşlarım cephelerde, ateş hatlarında savaşırken, ben Sofya'da ateşemiliterlik yapamam. Eğer birinci sınıf subay olma yeterliliğinde değilsem, kanınız buysa lütfen söyleyiniz."

Günler geçtikçe öfkesi artmaya ve yerinde duramaz hale gelmeye başladı. Kanıtlanmış yetenekleriyle iyi yetişmiş bir kurmay subaydı. Görev alacağı birlikleri savaşa hazırlama ve savaştırmada yararlı olacağını biliyordu. Ancak, şimdi yaşamsal önemde bir savaş sürerken çatışma dışı bir yerde tutuluyordu. Şam'a sürgünle başlayan bu uygulama, askerlik yaşamının sanki yazgısı olmuş, her zaman edilgen görevlere atanarak, eylemsiz kılınmak istemişti. Cephelerde görev almak için, hep özel çaba harcamak zorunda kalmıştı. İleri niteliklerinden ve bilinçli kararlılığından çekinerek, önce Saray, sonra İttihat ve Terakki, özellikle Enver Paşa, hep böyle davranmıştı.

Enver Paşa'ya yazdığı mektuba yanıt alamadı. Sofya'daki bekleyişi için daha sonra, "o günlerde çektiğim üzüntü ve kederi anlatmak zordur" diyecektir. Uzun süre beklememeye ve gerekirse cephede "bir er gibi" savaşmaya karar vermiştir. Eşyalarını toplamış, gelmesinin şart olduğuna inandığı görev bildirimini beklemektedir. Bedeli ne olursa olsun, savaşmak için ülkeye gidecektir. İsteğine eğer olumlu yanıt alamazsa: "sefaretteki ateşemiliterlik görevini bırakacak, elindeki küçük çantayla İstanbul'a gidip, yetkililerin karşısına dikilecektir : "İşte, ben geldim, ne yapacaksınız yapın."

Beklediği çağrı, son mektubunu yazdıktan yaklaşık iki ay sonra 20 Ocak 1915'de gelir. 3.Kolorduya bağlı olarak Tekirdağ'da oluşturulacak 19.Tümen Komutanlığına atanmıştır. Sofya'dan İstanbul'a "adeta bir kuş gibi uçar." Ancak, İstanbul'da garip bir durumla karşılaşır. Tümenin teslim buyruğunu almak için

Genelkurmay'a başvurduğunda, hiçbir yetkilinin böyle bir tümenin varlığından haberi olmadığını görür. Girişimleri sırasında kendisini, "19.Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal" diye tanıttığında Başkomutanlık Genelkurmay'ında herkes ona şaşkınlıkla bakmaktadır, çünkü kimsenin böyle bir tümenin varlığından haberi yoktur. Bu garip durum için anılarında, "düşününüz, adeta sahtekar durumundayım" diyecektir.

Öneri üzerine, Liman von Sanders'in I.Ordu Komutanı olarak İstanbul'da kurduğu karargahına başvurdu. Ancak orası da bir şey bilmiyordu. Birçok 'arama' ve 'araştırmadan' sonra, 19.Tümen'in izini buldu. Tekirdağ'da konuşlandırılması tasarlanan, henüz kuruluş aşamasında, adı var kendi yok bir tümendi. Savaşacağı birliği kendisi oluşturacaktı. Hızla işe koyuldu ve kısa bir sürede tümeni tamamlayarak, buyruğu altındaki subay ve erleri, beden ve ruh olarak savaşa hazırladı. Tümen karargahını, 25 Şubat 1915'te Maydos (Eceabat)'a getirdi. Arıburnu, Anafartalar ve Ece Limanı'm içine alan bölgenin komutanı olmuştu. Sonunda isteği gerçekleşmiş, ülke savunmasında, üstelik en şiddetlisinde, sorumluluk yüklenmiştir. Burada, kendinin ve ülkenin geleceğine yön verecek yaşamsal önemde, çetin ve kanlı bir dönem yaşayacaktır. Her yönüyle hazır olduğu büyük bir çatışmanın eşliğindedir; savaşacak ve savaştıracaktır. 19.Tümen'i birlikte kurup savaşa hazırlayan subaylarına güveni tamdır. 13 Mart 1915'te birliklere gönderdiği yazıda, "bütün subay arkadaşlarımla, girişecekleri ilk çatışmada, en büyük şerefe hak kazanacak kahramanlıklar göstereceklerine inanıyorum" diyecektir.

2. "261 Rakımlı Tepe"

"Şimdi burada karşılaştığımız sahne en enteresan bir sahnedir. Ve vaka'nın en önemli anı bence budur. Bu esnada Conkbayırı'nın batısındaki 261 rakımlı tepeden ...bir müfreze efradının Conkbayırı'na doğru kaçmakta olduğunu gördüm... Bizzat bu efradın önüne çıkarak,

'Neden kaçıyorsunuz?' dedim.

'Efendim, düşman,' dediler.

'Nerede?' diye sorunca parmaklarıyla 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.

Filhakika düşmanın bir avcı hattı 261 rakımlı tepeye yaklaşmış ve ilerliyorlardı.

Şimdi vaziyeti düşünün. Ben kuvvetlerimi dinlenmeye bırakmışım. Düşman da bu tepeye gelmiş. Demek ki düşman bana benim askerlerimden daha yakın. Düşman benim bulunduğum yere gelse kuvvetlerim pek fena bir vaziyette çaresiz kalacaklardır.

Kaçan efrada, 'Düşmandan kaçılmaz' dedim.

'Cephanemiz kalmadı,' dediler.

'Cephaneniz yoksa süngünüz var,' dedim.

Bunlara bağırarak süngü taktırdım. Yere yatırdım. ...

Bu efrat süngü takıp yere yatınca düşmanlar da yere yattı. İşte kazandığımız an bu andır." (12 Nisan 1915)

3. "Onları kendi ellerimizle kurşuna dizelim"

"Bire kadar hepimiz ölerек düşmanı kesinlikle (behemehal) denize dökmek zorundayız.. İçimizde ve komuta ettiğimiz askerlerde, Balkan utancını bir daha görmektense, burada ölmeyi seçmeyenlerin bulunacağını, kesinlikle kabul etmem. Böyleleri varsa onları kendi ellerimizle kurşuna dizelim" (15 Nisan 1915 Kemalyeri)

4. "Size ben saldırıyı emretmiyorum ölmeyi emrediyorum. "

"12 Nisan'da düşman, sekiz taburdan çok bir gücü karaya çıkarmıştı.. 57. Alay, verdiğim emir üzerine düşmanı şid-detle takip ediyordu. 19.Fırka'nın seri dağ bataryası, Arıburnu çıkartma noktasını ateş altına almış (tı).. 57. Alay'ın Conkbayırı ve Suyatağı hattından düşmanın sol yanına yoğun olarak yük-lenmesi, 27.Alay'ın da Merkeztepe yönünde düşmana atılması onu geri çekilmeye mecbur etmişti. Ancak bence bu taktik ko-numdan (tabiye vaziyetinden) daha önemli bir etken (âmil) vardı ki o da, herkesin düşmana öldürmek ve ölmek için atılmasıydı. Bu her zaman görülen sıradan bir saldırı değil, herkesin başar-ma ya da ölme kararlılığıyla giriştiği, çok istekli (teşne) bir sal-dırıydı. Komutanlara verdiğim sözlü emirlere şunu eklemiştım: 'Size ben saldırıyı emretmiyorum ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçen zaman içinde, yerimize başka kuvvetler ve komutanlar gelebilecektir.'" (12 Nisan 1915)

5. "ölüm muhakkak, muhakkak..."

"Karşılıklı siperler arasında mesafe 8 metre, yani ölüm muhakkak, muhakkak. Birinci siperdekilerin hiçbirisi kurtulmaksızın düşüyor. İkinci siperdekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir soğukkanlılık ve tevekkül ile biliyor musunuz? Öleni görüyor. Üç dakikaya kadar öleceğini de biliyor ve en ufak bir çekinme bile göstermiyor. Sarsılmak yok ...Okuma bilenler Kuran-ı Kerim okuyor ve cennete gitmeye hazırlanıyorlar, bilmeyenler Kelime-i Şahadet getirerek yürüyorlar. İşte bu **Türk** Askerindeki ruh kuvvetini gösteren hayret ve tebrike değer bir örnektir. Emin olunuz ki Çanakale Muharebelerini kazandıran bu yüksek ruhtur." (Bombasirtı Olayı, 9-10 Mayıs 1915 gecesi Arıburnu bölgesinde cereyan eden muharebe)

6. 'Benimle birlikte burada savaşan bütün askerler '

"Yirmi dört saatten beri aralıksız süren savaş, askeri çok yormuştu. Verdiğim bir emirle saldırıyı kestim. Ancak vatani kurtarmak için, kazanılmış olan hattı güçlendirmekten ve ne olursa olsun bırakmamaktan başka çare yoktu. Bu nedenle gereken şu emri verdim : 'Benimle birlikte burada savaşan bütün askerler bilmelidirler ki, bize ve-rilmiş olan namus görevimizi tümüyle yerine getirmek için, bir adım geri gitmek yoktur. Rahatlık uykusu arama-nın, yalnız kendimizin değil, bütün milletin sonsuza ka-dar rahattan yoksun kalmasına neden olacağını, hepinize hatırlatırım.'" (Conkbayırı, 25 Nisan 1915)

7. "Siperler yalnız savunma için değildir "

"Herkes ve bütün erler iyi bilmeliler ki, siperler yalnız savunma için değildir ve taarruzu sağlamayan siperler, zararlı ve başarısızlığa uğraticıdır. Mevcut siperler iyileştirilip düzenlenecek ve tahkimat yalnız

düşman ateşinden korunup az zayıt vermek görüşüne dayanmayı, düşmanı ezecek ve taarruzu kolaylaştırabilecek mükemmel şekle sokulacaktır."(29 Mayıs 1915, 19 Tümen Karargahı)

8. "Çok kuvvetten ziyade çok sıhhatli ve fedakarane bir sevk ve idare"

"Bazı kanaatler vardır ki, onların hesap ve mantıkla açıklanması çok güçtür. Özellikle muharebenin kanlı ve ateşli safhasındaki duygulardan doğan kanaatler. Tabii ki her kanaat ve karar, içinde bulunulan durumu ve şartları incelemek ve bu incelemenin neticelerini sezmek ve değerlendirmek sayesinde doğar...Düşmanı şiddetli ve seri bir baskınla mağlup edebileceğimize dair bende kanaat uyanmıştı. Bunun için çok kuvvetten ziyade çok sıhhatli ve fedakarane bir sevk ve idarenin amacı temin edeceğine hükmetmiştim. Bu kanaatimi ispat için bu işin bizzat başında bulunmayı da zaruri gördüğüm içindi ki, geceyi 8'nci Fırka Karargahı'nda geçiriyordum. Fırka Kumandanı ve Erkan-ı Harbiye'ye kararımın kati olduğunu ve hatta 41'nci Alay gelmediği takdirde dahi yine tatbik edeceğimi beyan ettim. Zaman geçirmeksizin kıtaatı taarruz için hazır hale getirmekten ve düzeltmekten başka düşünecek ve yapacak bir şeyimiz olmadığını beyan ettim." ...(Conkbayırı, 9 Ağustos 1915)

9. "Evvela ben ileri gideyim..."

"Gecenin karanlığı tamamen kalkmıştı. Artık hücum anı gelmişti. Saatiime baktım. Dört buçuğa geliyordu. Birkaç dakika sonra ortalık tamamen ağaracak ve düşman, askerlerimizi görebilecekti. Düşmanın piyade mitralyöz ateşi başlarsa; kara ve deniz toplarının mermileri bu sıkı nizamda duran askerimiz üzerinde bir defa patlarsa hücumun imkansızlığına şüphe etmiyordum. Hemen ileri koştum. Fırka kumandanına tesadüf ettim. O da ve her ikimizin refakatimizde bulunanlar beraber olduğu halde hücum safının önüne geçtik. Gayet seri ve kısa bir teftiş yaptım. Önünden geçerek yüksek sesle askerlere selam verdim ve dedim ki:

Askerler! Karşımızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphe yoktur. Fakat siz acele etmeyin. Evvela ben ileri gideyim. Siz, ben kırbacımla işaret verdiğim zaman hep birden atılırsınız. Kumandan ve subaylara da işaretime askerlerin dikkatini çekmelerini emrettim. Ondan sonra hücum safının önünde bir yere kadar gidildi ve oradan kırbacımı ha-vaya kaldırarak hücum işaretini verdim. Bütün askerler, subaylar, artık her şeyi unutmuşlar, bakışlarını, kalplerini, verilecek işarete yöneltmiş bulunuyorlardı. Süngüleri ve bir ayakları ileri uzatılmış olan askerlerimiz ve onların önünde tabancaları, kılıçları ellerinde subaylarımız, kırbacımın aşağı inmesiyle demirden bir kitle halinde aslanca bir taarruzla ileri atıldılar. Bir saniye sonra

düşman siperleri içinde gökyüzüne yükselen bir sestem başka bir şey işitilmiyordu: Allah Allah Allah!..Düşman, silah kullanmaya vakit bulamadı. Boğaz boğaza kahramanca mücadele neticesinde, ilk hatta bulunan düşman tümüyle imha edildi." (10 Ağustos 1915, Conkbayırı)

10. "Ben, şu haberi bekliyorum"

"Edinilen bilgiler vaziyeti aydınlatmıyordu. Vaziyet şüpheli kalıyordu. Saat 6,15 sonra'da Tümen Komutanı'na şu emir verdim: Ben, şu haberi bekliyorum: 'Siperlere giren düşman yok edilmiş, düşman siperlerine askerimiz girmiştir!' Bundan başka hiçbir haber, bence önemli değildir!" (27 Ağustos 1915, Anafartalar)

11. "Düşman artık güçsüz, tümüyle kovulabilir"

Conkbayırı yenilgisinden sonra, İtilaf ordusu savaş gücünü önemli oranda yitirmiş, sahil şeridinde sıkışık kalmıştı. Yaptıkları her çıkış püskürtülüyor, birlikleri sürekli eriyordu. Denize dökülerek Gelibolu'dan tümüyle atılabilecek durumdaydılar. Mustafa Kemal, üstlerine ve asker arkadaşlarına, "Düşman artık güçsüz, tümüyle kovulabilir" diye yazılar yazıyor, saldırıya geçilmesini istiyordu. Ancak, gerek Ordu Komutanı Liman von Sanders, gerekse Başkomutan Vekili Enver Paşa, uyarılarını değerlendirmede.

İtilaf ordularındaki çözülme ve "kaçma eğilimini" görmüş, düşmanın belli etmemeye çalışarak çekileceğini anlamıştı. Çekilmenin 1916 başında tamamlanacağını öngörüyordu. "Buna fırsat vermeden işgalcileri yok etmek için, son bir saldırının tam zamanıdır" diyerek, harekete geçilmesi için üstlerini zorladı. Ancak "çekilme ihtimali görülmemektedir" "harcanacak kuvvetimiz yok" biçiminde yanıtlar aldı ve doğal olarak herhangi bir girişimde bulunulmadı.

Oysa, önerdiği hareketin başarısından kuşku duymuyordu. Öfkeli ve karşılaştığı duyarsızlığa tepkiliydi. Ayrıca, Başkomutan konumunda bulunan Enver Paşa, Gelibolu'ya son gelişinde cephe karargahlarının tümüne gitmiş, Anafartalar'a uğramamıştı.

Tepkisini "görevinden alınmasını" isteyerek gösterdi. Liman von Sanders isteğini, daha sonra başka bir göreve atanmak üzere, "hava değişimi izni" olarak yerine getirdi. İnsan direncinin sınırlarını aşan çatışma yoğunluğu, beden gücünü sarsmış, sağlığı bu izni gerektirecek kadar bozulmuştu.

Grup Komutanı olarak Anafartalar'a gittiği 8 Ağustos'ta, günlüğüne yazdığı şu satırlar, yaşadığı koşulların ağırlığını ortaya koyuyordu:

"Dört aydır ilk kez, az çok temiz bir havayı içime çekiyordum. Çünkü Arıburnu civarında soluduğumuz hava, çürümüş insan ölülerinin kokusuyla zehirlenmişti."

Saldırı önerisinin kabul edilmemesi üzerine, komutan olarak Çanakkale'de yapacağı önemli bir işi kalmamıştı. Savaş sona yaklaşmış, düşman çekilme hazırlığı yapıyordu.

Görevini 10 Aralık'ta 5.Ordu Komutanı Fevzi Paşa (Çakmak)'ya bırakarak İstanbul'a döndü. Dönüşünü daha sonra Salih Bozok'a şöyle anlatacaktır:

"Düşmanın çekileceğini anladığım için saldırılmasını önermişim. Ancak önerimi kabul etmediler. Bu nedenle canım sıkılmıştı. Çok da yorgundum. İzin alarak İstanbul'a geldim. Eğer düşman, ben oradayken çekilmiş olsaydı, herhalde daha çok sıkılacaktım."

İtilaf Devletleri, sanki Çanakkale'den ayrılmasını bekliyormuş gibi, 19 Aralık 1915'te, yani onun İstanbul'a gidişinden dokuz gün sonra çekilmeye başladılar. Karanlık ve sisten yararlanarak sessizce hareket ediyor, çekilmeyi belli etmemeye çalışıyorlardı.

31 Aralık'tan 8 Ocak 1916'ya dek, 95 bin asker ve büyük miktarda askeri donanım, silah ve yiyeceği gemilere yüklediler.

Price George Kruvazörü, karanlık ve puslu bir havada, son 2 bin askerle suçlulara özgü bir gizlilik içinde ve kaçar gibi, Çanakkale'den ayrıldı. Kaçış'ı o denli sır vermeden başarmışlardı ki, **Türk** yetkililer olayın farkına bile varmamışlar, durumu ancak Çanakkale'de hiçbir İngiliz kalmadığını görünce öğrenmişlerdi.

Mustafa Kemal, bir kez daha haklı çıkmıştı.